

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри економіки,
обліку та оподаткування

*Протокол № 1
від 12.01.2023 р.*

Чернігів 2023

Планування економічної діяльності. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки всіх форм навчання / Хоменко І.О. – Чернігів: : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. – 100 с.

Укладачі: Хоменко Інна Олександрівна, доктор економічних наук, професор

Відповідальний за випуск: Дерій Жанна Володимирівна, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки, доктор економічних наук, професор

Рецензент: Бабаченко Лариса Валентинівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики Національного університету «Чернігівська політехніка»

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ	5
2. ТЕМИ ЛЕКЦІЙ	
ТЕМА 1: СУТНІСТЬ ПЛАНУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	12
Тема 2: СИСТЕМА ПЛАНІВ ПІДПРИЄМСТВА	15
Тема 3: МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ, ПЛАНУВАННЯ ЗБУТУ І КОНТРОЛЮ ПРОДУКЦІЇ	23
Тема 4: ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ	29
Тема 5: ОПЕРАТИВНО-КАЛЕНДАРНЕ ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ	33
Тема 6: МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА	39
Тема 7: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧОЮ ПОТУЖНІСТЮ	44
Тема 8: ПЕРСОНАЛ І ОПЛАТА ПРАЦІ	50
Тема 9: ВИРОБНИЧА ІНФРАСТРУКТУРА	59
Тема 10: ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА	64
Тема 11: ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ	71
Тема 12: ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ ОНОВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ	79
Тема 13: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНІЧНИЙ РОЗВИТОК	84
Тема 14: БІЗНЕС ПЛАНУВАННЯ	92
3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	98

ВСТУП

Основною метою є засвоєння теоретичних знань і набуття практичних навичок планування і контролю на підприємстві. Планування - важлива функція управління будь-яким підприємством. Саме в процесі вивчення планування відбувається системне формування студента-економіста як майбутнього фахівця, здатного брати участь у створенні підприємства і управлінні ним.

Предметом дисципліни є теоретичні основи планування та контролю.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Планування економічної діяльності підприємстві” є: вивчення й осмислення теоретичних знань методології і методики планування та контролю діяльності підприємства; ознайомлення з передовим вітчизняним та зарубіжним досвідом у сфері планування та контролю; набуття абітурієнтами вміння використовувати економічний інструментарій для проведення планових техніко-економічних розрахунків, розробки альтернативних планів та обґрунтування оптимальних варіантів розвитку підприємства; розвиток дослідницьких та творчих навичок, застосування на практиці набутих теоретичних знань.

1. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи планування на підприємстві

Тема 1. Сутність планування та особливості його здійснення на підприємстві

Сутність планування, як науки. Предмет, об'єкти та методи дослідження. Синтез макро – мікропідходів до планування; узгодження ймовірного і бажаного майбутнього. Сучасний методологічний підхід до планування як діяльності, що орієнтована на прийняття рішень за умови обмеженості економічних ресурсів та альтернативності їх використання.

Процес планування і вибір рішень, філософські концепції планування. Загальна характеристика трьох філософських концепцій планування: формальної, інкрементальної та системної.

Планування, як функція управління підприємством.

Методи та інструменти планових розрахунків. Формальне планування, його сутність, передумови, сфера використання. Можливість структурування складних проблем та пошук відповідного статистичного методу чи техніки моделювання для планування. Обмеженість формального планування. Інкрементальне планування як антитеза формального. Визначення форми й суті планування відповідно до тих обставин, в яких воно здійснюється. Визначення динамізму проблем, довіра до людських знань та інтуїції. Спрощення та напущення інкрементальних моделей.

Кількісні та якісні методи ідентифікації критеріїв і вибору плану. Планування як безперервний процес.

Раціональний вибір у плануванні. Раціональність як засіб аргументації допущень і висновків. Раціональний вибір, його різновиди. Технічний та економічний вибір мікросистеми. Багатоаспектність і поєднання проблем планування, їх метараціональність. Пріоритетність різних критеріїв раціонального вибору обґрунтування рішень. Загальні і спеціальні методи планування, їх характеристика.

Тема 2. Система планів підприємства і маркетингові дослідження

Система планів підприємства: зміст, особливості, взаємозв'язки. План як документ, результат планування. Різновиди планів. Техніко-економічне й оперативне планування, їх спільні риси та відмінності.

Стратегічне і поточне планування: суть, особливості, взаємозв'язок, відмінності. Відображення реальних умов, наявних людських і фінансових ресурсів у поточних планах. Безперервність планування.

Зміст та структура поточного плану. Основні сфери діяльності підприємства і структурна побудова поточного плану. Основні розділи плану та показники, їх загальна характеристика. Функції поточного плану: координація діяльності підрозділів, мотивація, управління виробництвом тощо.

Поняття короткострокового та довгострокового періодів у діяльності підприємства, їх вплив на зміст та способи розробки планів.

Сутність та зміст маркетингового планування. Організація маркетингового планування. Маркетингові дослідження. Класифікація і структура маркетингових планів та методи їх розроблення. Засади оцінки якості маркетингового плану.

Тема 3. *Планування збуту і контролю продукції*

Зміст та призначення плану збуту. Економічний план споживання як основа планування збуту продукції широкого вжитку. Особливості планування збуту продукції промислового призначення.

Система показників плану збуту, їх характеристика.

Розробка плану збуту. Порядок розробки плану. Вартісні показники збуту, методика їх обчислення. Обчислення витрат на реалізацію. Розрахунки часткових збутових витрат за місцем їх виникнення. Обґрунтування рішень про стимулювання та обмеження збуту.

Планування реклами. Комунікаційна політика у здійсненні планів збуту продукції. Методичні обчислення витрат на рекламу. Планування обсягів робіт і розподіл коштів рекламного бюджету. Обґрунтування вибору рекламних засобів. Особливості планування рекламної діяльності стосовно товарів широкого вжитку і стосовно промислових товарів.

Економічне обґрунтування вибору рекламних засобів.

Тема 4. *Виробництво продукції*

Виробнича програма підприємства, її зміст та основні завдання. Поняття виробничої програми, її структура. Основні завдання плану виробництва продукції, зв'язок з іншими розділами поточного плану та вибраною стратегією. Показники плану, їх різновиди, зміна ролі вартісних показників у системі планування та оцінки діяльності підприємства в історичному ракурсі розвитку національної економіки.

Формування плану виробництва продукції. Особливості розробки виробничої програми як етапу стратегічного та довгострокового планів. Державний контракт і державне замовлення, їх роль у формуванні виробничої програми підприємства. Поняття номенклатури й асортименту продукції. Методика розрахунку товарної та валової продукції. Визначення оптимальних розмірів незавершеного виробництва.

Календарний розподіл виробничої програми у плановому періоді. Вимоги до календарного розподілу. Вплив угод із замовниками на оптимальність розподілу. Скорочення номенклатури виробів, що виготовляються одночасно, як основний критерій раціональності. Оптимізація виробничої програми.

Тема 5. Оперативно-календарне планування і контроль

Зміст, мета і завдання оперативно-календарного планування. Зв'язок оперативно-календарного і техніко-економічного планування. Роль оперативно-календарного планування у забезпеченні ритмічного виробництва.

Основні терміни і поняття оперативно-календарного планування. Поняття об'ємного і календарного планування: виробнича програма підприємства і його підрозділів, узгодженість виробничих потужностей, структура фондів робочого часу і завантаження обладнання, величини незавершеного виробництва тощо.

Календарно-планові нормативи на підприємстві. Склад елементів, що характеризують систему ОКП. Планово-облікові одиниці, їх різновиди. Календарно-планові нормативи. Форми доведення планового завдання і подання звіту про його виконання.

Особливості ОКП на підприємствах різних типів виробництва.

Змістовий модуль 2. Система елементів планування і контролю на підприємстві

Тема 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва

Зміст та основні завдання МТЗ. Програмне планування і специфікації як основа для складання плану матеріально-технічного забезпечення. Диференційованість виробничої програми і стандартизація за принципом агрегування. Основні показники плану, порядок його розробки. Об'єкти нормування. Зведений план матеріально-технічного забезпечення і матеріальний баланс: зміст, структура, методика розрахунків.

Планування потреби в сировині і матеріальних ресурсах. Методика обчислення потреби в ресурсах. Особливості визначення обсягу потреби щодо основних матеріалів, напівфабрикатів і допоміжних матеріалів, які нормуються стосовно окремих виробів. Планування потреби в матеріалах для допоміжних і обслуговуючих процесів.

Запаси та їх регулювання. Види запасів; методика обчислення розмірів страхового, поточного, підготовчого та сезонного запасів. Система “максимум-мінімум” у плануванні та регулювання запасів. Система “вчасно” та її доцільність. Прискорення реакції системи виробництва на якісні та кількісні зміни ринкового попиту.

Сутність незавершеного виробництва та особливості планування на підприємстві.

Визначення обсягів замовлень і планування зовнішніх перевезень. Методичні підходи до визначення оптимального розміру партії закупки. Витрати на закупку залежно від величини партії. Зберігання ресурсів і оптимізація замовлень. Вибір транспортних засобів для зовнішніх перевезень, коригування обсягів замовлень з урахуванням витрат та термінів доставки.

Особливості визначення потреби у матеріальних ресурсах в різних типах виробництва.

Тема 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю

Виробнича потужність підприємства і фактори, що її визначають. Поняття виробничої потужності. Різновиди виробничої потужності – вхідна, вихідна, середньорічна – методи їх обчислення. Баланс виробничої потужності. Поняття: “вузьке місце”, “провідна ланка”, “пропорційність”, “пропускна здатність обладнання”.

Система показників виробничої потужності.

Методика обчислення виробничої потужності. Вихідні дані, необхідні для визначення виробничої потужності. Розрахунок виробничої потужності для умов одного номенклатурного масового виробництва. Методика визначення виробничої потужності для умов багатьох номенклатурних одиничних або дрібносерійних виробництв.

Тема 8. Персонал і оплата праці

Поняття та класифікація персоналу підприємства.

Системи та форми заробітної плати: особливості визначення та планування. Потреба підприємства у трудових ресурсах, основи її планування. Основні проблеми підприємства, зв'язані з фактором “праця”. Добір кадрів. Планування фонду робочого часу. Оплата праці. Основні показники плану, порядок його розробки.

Планування чисельності і складу працюючих. Обчислення показників трудомісткості робіт, визначення норм і нормативів обслуговування виробничого процесу. Визначення чисельності робітників окремих категорій.

Планування фонду оплати праці. Планування продуктивності праці. Обчислення показників продуктивності, їх місце в обґрунтуванні потреби в робітниках.

Методика розрахунку планового фонду робочого часу на підприємстві. Оплата праці. Показники плану, що характеризують оплату праці: сукупні та середні.

Матеріальне стимулювання працівників. Система премій за результати роботи; визначення розміру пенсій. Методи розподілу прибутку: часткова участь у капіталі та трудовий внесок.

Тема 9. Виробнича інфраструктура

Поняття інфраструктури виробничого підприємства. Особливості планування.

Планування забезпечення підприємства технологічною оснасткою. Планування потреби в інструментах універсального та спеціального призначення. Визначення планових розмірів запасів інструментів. Методика обчислення оборотного фонду інструментів.

Ремонтне обслуговування виробництва. Методика обчислення ремонтних нормативів. Планування ремонту обладнання. Визначення трудомісткості ремонтних

робіт і потреби в матеріально-технічних ресурсах, обладнанні та робітниках. Складання графіка планово-профілактичних робіт.

Енергообслуговування підприємства. Нормування енергоспоживання. Розробка планових енергетичних балансів. Визначення потреби основного та допоміжного виробництва в енергії та паливі. Розробка планових графіків навантажень власних джерел енергопостачання.

Транспортне обслуговування виробництва. Основні показники транспортного обслуговування: вантажооборот, вантажопотік. Розробка схеми вантажопотоків. Обчислення потреби в транспортних засобах.

Тема 10. Витрати виробництва

Мета та завдання розробки плану собівартості продукції. Основне призначення плану собівартості продукції, його завдання; взаємозв'язок з іншими планами в системі внутрішньо фірмового планування. Послідовність розробки плану. Основні показники плану, їх загальна характеристика та взаємозумовленість.

Класифікація витрат та групування витрат за економічними елементами.

Планування та розподіл непрямих витрат. Кошториси витрат на експлуатацію та обслуговування устаткування, загально виробничих та загальногосподарських витрат, їх склад. Методика складання кошторисів непрямих витрат.

Методи розподілу непрямих витрат при калькулюванні, їх поширення. Необхідність уточнення величини непрямих витрат на одиницю продукції, що випускається.

Калькулювання собівартості продукції. Планова калькуляція, її зміст і завдання. Методика калькулювання собівартості продукції. Особливості калькулювання в різних галузях виробництва. Калькулювання за методом “покриття витрат”. Обчислення собівартості товарної продукції.

Складання кошторису витрат на виробництва. Суть кошторису, його призначення і структура. Методика основних розрахунків у кошторисі. Матрична таблиця узгодження кошторису витрат і собівартості товарної продукції. Узгодження витрат підрозділів основного та допоміжного виробництва. Обчислення собівартості валової, товарної та реалізованої продукції.

Особливості планування собівартості продукції сільськогосподарських підприємств.

Планування витрат у торгівельній діяльності.

Планування собівартості перевезень на транспортних підприємствах.

Змістовий модуль 3. Взаємозв'язок планування і контролю на підприємстві

Тема 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві

Зміст і завдання фінансового плану. Фінансовий план як картина очікуваного стану підприємства. Основна мета і завдання фінансового плану, його структура. Порядок розробки плану.

Планування потреби у фінансових засобах. Визначення потреби в основних та оборотних коштах, обґрунтування вибору форми скорочення потреби в капіталі (лізинг, факторинг тощо). Планування потреби в кредитних ресурсах, забезпечення ліквідності та платоспроможності підприємства.

Планування прибутковості підприємства. Пасивна й активна стадії складання плану з прибутку, їх зміст, відмінності. Прибуток від реалізації продукції і балансовий прибуток, методика їх розрахунку. Розподіл отриманого прибутку. Методи оптимізації грошових потоків підприємства. Показники прибутковості, методика їх обчислення. По факторні розрахунки зміни рентабельності виробництва.

Знос і амортизація основних засобів. Особливості планування амортизації в залежності від методу нарахування.

Баланс підприємства, його структура. Плановий баланс підприємства, його основне призначення. Активи та пасиви балансу. Характеристика їх складових. Обчислення основних показників балансу. Оцінка фінансового стану підприємства на основі балансу доходів і видатків.

Тема 12. *Планування і контроль оновлення продукції*

Формування планів оновлення продукції, їх склад і завдання. Загальна характеристика планових робіт у системі створення, підготовки виробництва і освоєння нової продукції. Завдання розробки планів. Нормативна база планування. Комплекс основних планових обчислень: трудомісткість робіт, їх тривалість і вартість.

Оптимізаційні планові розрахунки. Економічна ефективність освоєння нової продукції: методичні підходи, порядок обґрунтування. Вибір оптимального варіанту технологічного процесу. Методичні основи обчислення технологічної собівартості освоєння нової продукції.

Планування витрат на підготовку та освоєння виробництва нової продукції. Особливості планування витрат на науково-дослідні роботи.

Складання кошторису витрат та кошторисної калькуляції.

Об'ємно-календарне планування підготовки виробництва. Обчислення трудомісткості окремих циклів робіт та тривалості етапів технічної підготовки виробництва нового виробу. Особливості методики розрахунків тривалості робіт за паралельного та послідовного способів їх виконання.

Поняття сітьових методів і моделей, їх термінологія. Етапи сітьового планування виробництва нових виробів. Імовірнісні методи планування підготовки виробництва та освоєння нових виробів. Графік Ганта.

Тема 13. *Організаційно-технічний розвиток*

Завдання і зміст плану організаційно і технічного розвитку. Система показників технічного й організаційного розвитку, методика їх розрахунку. Порядок розробки плану.

Особливості планування організаційного розвитку підприємства. Обчислення приросту прибутку від впровадження інноваційних заходів. Обґрунтування напрямів розвитку; взаємозв'язки в системі внутрішньо фірмового планування.

Види та форми інвестицій. Планування інвестицій. Визначення прибутковості об'єктів інвестування. Методичні підходи: обчислення дисконтованої вартості капіталу, внутрішньої процентної ставки, ануїтетів. Динамічне обчислення інвестицій та нові виробничі технології.

Оцінка технічного рівня розвитку підприємства. Критерії вибору інвестицій. Вибір за умов визначеності. Прибутковість майбутніх інвестицій. Ризик інвестицій.

Тема 14. Бізнес-планування

Сутність бізнес-планування та призначення бізнес-плану. Особливості економічного обґрунтування рішень, що приймаються в процесі створення нового підприємства. Основні вимоги до змісту, структури та порядку розробки бізнес-планів.

Технологія розробки бізнес-плану. Зміст основних розділів бізнес-плану.

2. ТЕМА 1. Сутність планування та особливості його здійснення на підприємстві

Планування – це процес визначення цілей і завдань підприємства на певну перспективу та вибір оптимального шляху їх досягнення й ресурсного забезпечення.

План – це система взаємозалежних, об'єднаних загальною метою завдань, що забезпечують реалізацію цілей виробничої системи.

Методи планування – це сукупність засобів, прийомів, процедур, за допомогою яких здійснюється розроблення планів підприємства.

Предметом планування на підприємстві є його ресурси

Директивне планування – це процес прийняття рішень, які мають обов'язковий характер для об'єктів планування.

Індикативне планування - найбільш розповсюджена у всьому світі форма державного планування макроекономічного розвитку.

Проект – це задум (завдання, проблема) та необхідні засоби його реалізації із метою досягнення бажаного економічного, технічного, технологічного чи організаційного результату.

Інвестиційний проект – це комплекс заходів зі створення нового або модернізації діючого виробництва товарів, або надання послуг із метою отримання доходів і досягнення соціального ефекту.

Бізнес-план – це документ, який є результатом комплексного дослідження основних сторін діяльності підприємства; опис функціонування новостворюваного чи реконструкції діючого підприємства; робочий інструмент підприємця для організації своєї роботи.

Контрольні запитання:

1. З якою метою здійснюють оцінку зовнішнього середовища?
2. Які методи наукових досліджень застосовуються в процесі планування?
3. Як відбувається процес планування з погляду здійснення управлінських функцій?
4. У чому полягає концепція контролінгу та яке місце в ній надається плануванню?
5. Що таке планування? Обґрунтувати необхідність планування господарської діяльності підприємств.
6. У чому полягає методика планування? Дати загальну характеристику методиці планування.
7. Що являє собою контролінг? Охарактеризуйте його роль і завдання.
8. Що складає основу управління господарськими процесами на підприємстві?
9. Що таке альтернативний вибір у плануванні?

10. Якими є процедури планування за умов різного ступеня визначеності зовнішнього середовища?

Тести для самоконтролю:

1. Процес визначення цілей і завдань підприємства на певну перспективу та вибір оптимального шляху їх досягнення й ресурсного забезпечення –це..

- а) план
- б) виробництво
- в) планування
- г) немає вірної відповіді

2. Планування - це:

- а) процес визначення цілей, які підприємство передбачає досягти за певний період;
- б) функція управління та процес визначення засобів, шляхів і умов досягнення поставлених цілей;
- в) правильні відповіді а) і б);

3. Необхідність планування діяльності підприємства обумовлюється:

- а) обсягом виробленої продукції;
- б) джерелами фінансування;
- в) технологічними процесами;
- г) прагненням передбачити майбутнє підприємства.

4. Кількісне співвідношення між розділами й показниками планів характеризує принцип:

- а) оптимальності;
- б) збалансованості;
- в) єдності;
- г) безперервності.

5. Наведіть види планування залежно від змісту та мети планування:

- а) техніко-економічне та оперативно-виробниче;
- б) стратегічне, поточне, директивне;
- в) реактивне, інактивне, преактивне, інтерактивне.

6. Наведіть види планування залежно від типу цілей:

- а) місячне, квартальне, річне, добове, змінне;
- б) стратегічне, тактичне, оперативне;
- в) ринкове, директивне, інтерактивне.

7. Які 3 основних види планів підприємства розрізняють залежно від тривалості планового періоду:

- а) середньострокове, поточне, оперативне;
- б) довгострокове, середньострокове, короткострокове;
- в) перспективне, поточне, оперативне;
- г) довгострокове, поточне, короткострокове;
- д) стратегічне, поточне, календарне.

8. Одним з основних призначень якого плану є залучення необхідних коштів для реалізації інвестиційних проектів:

- а) оперативно-календарного;
- б) стратегічного;
- в) бізнес-плану;
- г) програми;
- д) поточного.

9. Процес прийняття рішень, які мають обов'язковий характер для об'єктів планування це

- а) директивне планування;
- б) індикативне планування;
- в) поточне планування;
- г) тактичне планування.

10. Завдання та необхідні засоби його реалізації із метою досягнення бажаного економічного, технічного, технологічного чи організаційного результату це:

- а) бізнес-план;
- б) стратегічний план;
- в) інвестиційний проект;
- г) проект.

11. Якщо бізнес-план розробляється для проекту, пов'язаного з виробництвом продукції

- а) він містить розділ «Виробничий план»
- б) він містить розділ «Ресурсне забезпечення»
- в) він містить розділ «Виробничий план» та розділ «Ресурсне забезпечення»

Завдання №1 (творче)

Англійський фахівець із планування Р.Фін дослідив діяльність з планування в 56 англійських фірмах: як великих, так і дрібних, як високо- так і низькодохідних. Фірми повинні були вказати стаж внутрішньфірмового планування і його ефективність (у

діапазоні від великого успіху до невдачі). Результати дослідження наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Оцінка використання планування

Наслідки застосування планування	Тривалість досвіду планування (у роках)				Число фірм (випадків)
	<2	2-5	6-10	>10	
Великий успіх	0	0	3	3	6
Успіх	3	13	19	19	54
Обмежений успіх	0	19	16	5	40
Невдача	0	0	0	0	0
Число фірм (випадків)	3	32	38	27	100

Проаналізуйте отримані дані й зробіть висновки.

Завдання №2

Проаналізувати вислови за варіантами.

1-й варіант: «Планування - це спосіб уникнути невдачі, але одночасно це спосіб відсторонитися від активних дій».

2-й варіант: «Якщо немає плану, то ви не управляєте ситуацією, а ситуація управляє вами».

3-й варіант: ««Планування - це засіб виправдання бездіяльності й запобігання ризику»».

ТЕМА 2. Система планів підприємства

Бізнес-план - це комплексний плановий документ підприємницької діяльності, в якому передбачені заходи, спрямовані на реалізацію підприємницької ідеї і одержання прибутку.

Маркетинговий план – це документ, у якому сформульовані основні цілі маркетингу та шляхи їх досягнення.

Фінансовий план відображає обсяги надходжень і спрямування коштів у планованому році з метою забезпечення потреб діяльності та розвитку підприємства, виконання його зобов'язань, уключаючи зобов'язання щодо сплати податків та обов'язкових платежів.

Організаційний план являє собою розділ бізнес-плану. Він дає характеристику рівня управління фірмою, кваліфікації та досвіду роботи підприємця і персоналу.

Виробничий план – це система адресних завдань по випуску продукції певної номенклатури, асортименту, відповідної кількості й якості в певні терміни з оптимальним виробничим циклом, що забезпечує зростання виробництва.

Контрольні запитання:

1. У чому полягає сутність системи планування на підприємстві?
2. На які важливі питання допомагає відповісти планування?
3. Що таке план підприємства?
4. Які існують різновиди планів, їх особливості?
5. Оперативне планування на підприємстві, які завдання воно вирішує?
6. Яка система планів діяла в умовах централізованого управління народним господарством та які особливості планування в ринкових умовах?
7. Які організаційні форми структури планових органів Ви знаєте?
8. Які основні напрямки планування на практиці?
9. Що таке стратегічний план підприємства? Які завдання він вирішує?
10. Інвестиційні проекти, бізнес-плани. Які завдання і сфера їх застосування?
11. Основні принципи планування. В чому їх суть?
12. Які існують методи розрахунку прибутку підприємства від реалізації продукції?
13. Яка сутність планування прибутку підприємством?
14. Яка існує прибутковість підприємства та його показники?
15. Як здійснюється нарахування амортизації?
16. В яких випадках підприємства повинні сплачувати штрафи?

Тести для самоконтролю:

1. Основним показником фінансового плану підприємства є:
 - а) загальна сума прибутку
 - б) собівартість реалізованої продукції;
 - в) асигнування з бюджету;
 - г) платежі до бюджету.
2. Основними шляхами збільшення прибутку на підприємстві є:
 - а) зростання виробництва і реалізації продукції та зниження собівартості продукції;
 - б) зростання виробництва і реалізації продукції та підвищення продуктивності праці;
 - в) зниження собівартості продукції та поліпшення якості продукції;
 - г) зростання виробництва і реалізації продукції та розширення асортименту.
3. Одним із завдань фінансового плану є:

- а) планування виробництва та реалізації продукції;
- б) визначення витрат підприємства;
- в) забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності необхідними фінансовими ресурсами;
- г) забезпечення господарської діяльності необхідними ресурсами.

4. Метою складання фінансового плану є:

- а) взаємоузгодження доходів і витрат;
- б) визначення виробничої собівартості продукції;
- в) визначення величини фінансового результату діяльності, що планується;
- г) визначення необхідної величини залучення коштів.

5. До методів планування прибутку підприємства належать:

- а) прямий;
- б) за показниками витрат на 1 грн продукції;
- в) економічний;
- г) всі відповіді правильні.

6. Оперативне фінансове планування містить розробку:

- а) балансу надходжень і видатків коштів;
- б) платіжного календаря;
- в) кредитного плану;
- г) касового плану.

7. До методів планування прибутку підприємства належать:

- а) прямий метод;
- б) круговий метод;
- в) балансовий метод;
- г) касовий метод.

8. Фінансове планування це:

- а) визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності;
- б) визначення джерел надходження фінансових ресурсів;
- в) визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності, а також джерел їх надходження;
- г) визначення обсягів залучення фінансових ресурсів для здійснення виробничої діяльності.

9. Касовий план у фінансовому плануванні – це:

- а) план обороту готівки через касу підприємства;

- б) план надходження коштів і повернення їх у встановлені договорені терміни;
- в) очікувані грошові потоки за всіма напрямками й терміни їх використання;
- г) планові суми податків та терміни їх сплати.

10. У процесі фінансового планування використовуються наступні документи:

- а) баланс;
- б) звіт про фінансові результати;
- в) звіт про власний капітал;
- г) усі відповіді правильні.

11. До методів планування прибутку підприємства належать:

- а) прямий;
- б) за показниками витрат на 1 грн продукції;
- в) економічний;
- г) всі відповіді правильні.

12. За допомогою платіжного календаря:

- а) контролюється платоспроможність підприємства та виконання поточного фінансового плану;
- б) забезпечується своєчасність розрахунків між підприємством і трудовим колективом;
- в) контролюється перелік податків та дати їх сплати;
- г) всі відповіді правильні.

13. За допомогою податкового календаря:

- а) контролюється платоспроможність підприємства та виконання поточного фінансового плану;
- б) забезпечується своєчасність розрахунків між підприємством і трудовим колективом;
- в) контролюється перелік податків та дати їх сплати;
- г) всі відповіді правильні.

14. За допомогою касового плану:

- а) контролюється платоспроможність підприємства та виконання поточного фінансового плану;
- б) забезпечується своєчасність розрахунків між підприємством і трудовим колективом;
- в) контролюється перелік податків та дати їх сплати;
- г) всі відповіді правильні.

15. Назвіть чинники, які безпосередньо впливають на величину виручки від реалізації продукції:

- а) обсяг виробництва;
- б) стан основних засобів;
- в) вартість майна підприємства;
- г) орендна плата.

16. Основними шляхами збільшення прибутку на промисловому підприємстві є:

- а) підвищення продуктивності праці;
- б) зниження собівартості продукції;
- в) розширення асортименту;
- г) підвищення фондівдачі.

17. Фінансова політика підприємства це:

- а) політика формування активів і структури капіталу;
- б) політика управління активами та інвестиціями;
- в) політика залучення зовнішніх фінансових ресурсів та формування власних;
- г) всі відповіді правильні.

18. Основними завданнями фінансового планування є:

- а) забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності необхідними фінансовими ресурсами;
- б) визначення напрямків ефективного вкладання капіталу, оцінка раціональності його використання;
- в) виявлення та мобілізація резервів збільшення прибутку за рахунок використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів;
- г) всі відповіді правильні.

19. До залучених коштів належать:

- а) позики інших підприємств;
- б) кошти від емісії та реалізації цінних паперів;
- в) банківські кредити;
- г) всі відповіді правильні.

20. Методи, які використовують у процесі фінансового планування:

- а) балансовий;
- б) кошторисний;
- в) бюджетування;
- г) всі відповіді правильні.

21. Оперативне фінансове планування включає розробку:

- а) оперативного фінансового плану;
- б) платіжного календаря;
- в) касового плану;
- г) всі відповіді правильні.

22. Яким методом визначається потреба в оборотних коштах?

- а) кошторисним;
- б) економічним;
- в) балансовим;
- г) всі відповіді правильні.

23. Що не відноситься до власних джерел формування оборотних коштів?

- а) статутний фонд;
- б) прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства;
- в) надходження від емісії цінних паперів;
- г) немає правильної відповіді.

24. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування складається

з:

- а) фінансового результату від операційної діяльності;
- б) доходу від участі в капіталі та інших фінансових доходів;
- в) вирахування фінансових витрат від участі в капіталі та інших витрат;
- г) всі відповіді правильні.

25. Чистий прибуток – це:

- а) різниця між прибутком до оподаткування й податком на прибуток;
- б) прибуток від звичайної діяльності, а також дохід від надзвичайних подій за мінусом витрат від надзвичайної діяльності;
- в) різниця між прибутком від операційної діяльності й податком на прибуток;
- г) немає вірної відповіді.

26. Методи планування операційного прибутку:

- а) прямий;
- б) на основі показника на 1 грн продукції;
- в) економічний;
- г) всі відповіді правильні.

27. У процесі фінансового планування та оцінювання фінансового плану підприємства використовують такі документи;

- а) баланс підприємства;
- б) звіт про фінансові результати;

- в) звіт про власний капітал;
- г) всі відповіді правильні.

28. Основними шляхами збільшення прибутку на промисловому підприємстві є:

- а) підвищення продуктивності праці;
- б) зростання виробництва і реалізації продукції;
- в) зниження собівартості продукції;
- г) поліпшення якості продукції;

29. До методів планування прибутку підприємства від звичайної діяльності до оподаткування належать:

- а) прямого розрахунку;
- б) за показниками витрат на одну гривню продукції;
- в) економічний;

30. Прибуток — це:

- а) залучення необхідних коштів для покриття потреби підприємства в основному і оборотному капіталі;
- б) сума будь-яких витрат підприємства у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, що здійснюється як компенсація вартості товарів (робіт, послуг);
- в) частина виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства.

Задача №1

Проаналізувати план продажу за попередній період, використовуючи такі показники:

- 1) абсолютний приріст (зменшення) обсягу продажу;
- 2) зміна номенклатури (асортименту) продукції;
- 3) індивідуальний індекс фізичного обсягу реалізованої продукції.

Таблиця 2.2.1 - Вихідні дані

Виріб	Обсяг продажів, тис. грн	
	план	факт
А	1200	1180
Б	2700	2780
В	-	470
Г	1210	1350
Д	500	390

Задача №2

Річним планом підприємства передбачається випуск продукції, який наведений у табл. 2.2.2.

Таблиця 2.2.2 – Вхідні дані

Виріб	Кількість, тис. од.		Оптова ціна, грн
	план	факт	
А	200	310	10
Б	1000	1250	2,5
В	450	300	9,2
Г	135	245	5,7

Визначити, на скільки відсотків виконаний план у грошовому виразі і за номенклатурою.

Задача №3

У першому кварталі року підприємство реалізувало 5000 виробів за ціною 80 грн. за один виріб, що покрити витрати підприємства, але не дало прибутку. Загальні постійні витрати складають 70 000 грн, питомі змінні — 60 грн. В другому кварталі було виготовлено та реалізовано 6000 виробів. У третьому кварталі планується збільшити прибуток на 10 % у порівнянні з другим. Визначте, який обсяг продукції необхідно реалізувати, щоб збільшити прибуток на 10 %.

Задача №4

У звітному році підприємство випустило продукції на суму 350 000 грн. Загальна собівартість склала 230 000 грн. На початок року на складі знаходилося продукції на суму 30 000 грн., а на кінець року – на 8% менше. Протягом року було реалізовано продукції підсобного господарства на суму 26 000 грн.; її собівартість становила 20000 грн. Мали місце збитки від позареалізаційної діяльності на суму 6 000 грн. Отримано штрафів за порушення умов поставки на суму 5 000 грн. Сплачено по процентах за банківський кредит 2 500 грн. Погашена заборгованість за електроенергію в сумі 8 500 грн. Ставка податку на прибуток – 25%. Визначити чистий прибуток підприємства.

Задача №5

Розрахувати норму чисельності працівників загального відділу установи, якщо місячний обсяг документообігу 5300 од., з них документів, що потребують відповіді, – 1520, і тих, що не потребують відповіді (інформаційних), – 3780 од. За нормативами середній час на обробку одного документа, що потребує відповіді, – 0,5 люд.-год; на обробку документа, що не потребує відповіді, – 0,2 люд.-год. Реальний фонд робочого часу на одного працівника на рік становить 1830 год.

ТЕМА 3. Маркетингові дослідження, планування збуту і контролю продукції

Збут підприємством свого товару – це процес реалізації промислової продукції з метою задоволення потреб і запитів споживачів та отримання прибутку (виручки).

Планування збуту – це процес визначення обсягів реалізації продукції за номенклатурою й асортиментом у плановому періоді на основі аналізу потреб споживачів, ринку збуту, конкурентоспроможності продукції.

Маркетинг – це комплекс заходів щодо дослідження всіх питань, пов'язаних із процесом реалізації продукції підприємства.

Пошукові маркетингові дослідження — дослідження, які допомагають вивчити суть проблеми.

Описові маркетингові дослідження — дослідження, засобами яких виявляють якісний бік явищ, їхню структуру.

Передбачальні маркетингові дослідження — дослідження, які дають інформацію про реакцію ринку на марку товару, ціну тощо.

Пояснювальні маркетингові дослідження — дослідження, які дають відповіді на запитання, виявлені у процесі описових досліджень, тобто про причини, що привели до певного якісного стану або структури явища.

Комунікаційна політика – це комплекс заходів щодо забезпечення інформованості споживачів та посередників, інших контактних аудиторій про фірму або її товари з метою просування товарів.

Конкурентоспроможність – це комплексна характеристика товарів, яка визначає його переваги на ринку порівняно з аналогічними товарами-конкурентами.

Ринковий потенціал — це оцінена можливість збуту товарів, груп товарів чи послуг окремої галузі на ринку протягом певного періоду в ідеальних умовах.

Квота на продаж (частка збуту) — це обсяг реалізації певної кількості товару, що поставлена перед конкретним виробництвом, підрозділом компанії чи торговим представництвом.

Прогноз збуту — це оцінка у грошових чи натуральних одиницях обсягів збуту на певний майбутній період, на основі якої розробляють план збуту й маркетингу.

Територія збуту — це група наявних чи потенційних клієнтів, визначених для менеджера зі збуту, філії, дилера чи дистриб'ютора на певний період.

Сегмент ринку – це особливим чином виокремлена група споживачів.

Асортиментна позиція – це конкретна модель, марка чи розмір продукції, яку продає підприємство.

Життєвий цикл товару – це концепція, що визначає послідовність періодів існування товару, період часу, протягом якого товар продається на ринку.

Фаза зростання – це період різкого збільшення обсягу продаж нового товару.

Фаза насичення та занепаду – це період, коли окремі групи покупців припиняють придбання даного товару та надають перевагу іншим модифікаціям товару чи новим товарам.

Фаза зрілості – це етап, на якому можна спостерігати уповільнення темпів зростання продажу товару.

Контрольні запитання:

1. Які є методи просування?
2. Що таке маркетингові дослідження ринку?
3. Що таке інтерактивний маркетинг?
4. Що таке мобільний маркетинг?
5. Які бувають інструменти інтернет-маркетингу?
6. Яку роль відіграє планування збуту продукції у системі планування діяльності підприємства?
7. Що таке план збуту продукції?
8. Охарактеризуйте алгоритм планування збуту продукції.
9. Які показники характеризують план збуту продукції? Назвіть методикау їх розрахунку.
10. Які чинники впливають на збут продукції?
11. Охарактеризуйте етапи розробки плану збуту.
12. Яке значення планування у збільшенні збуту продукції?
13. Охарактеризуйте блок-схема дослідження ринку.
14. Як плануються витрати, пов'язані зі збутом продукції?

Тести для самоконтролю:

1. Сучасне визначення маркетингу:
 - а) Маркетинг – це вид людської діяльності, який передбачає виявлення та задоволення потреб споживачів через ринковий обмін для досягнення поставлених цілей
 - б) Маркетинг – це вид діяльності, спрямованої на задоволення потреб людини через обмін
 - в) Маркетинг – специфічна система організації діяльності сучасного господарюючого суб'єкта, спрямованого на розв'язання проблем збуту на мікроекономічному рівні
 - г) Маркетинг – це вид діяльності, спрямований на створення невідомих для клієнтів потреб
2. Маркетинговий план:
 - а) це система адресних завдань по випуску продукції певної номенклатури, асортименту, відповідної кількості й якості в певні терміни з оптимальним виробничим циклом, що забезпечує зростання виробництва;
 - б) це документ, у якому сформульовані основні цілі маркетингу та шляхи їх досягнення;

в) відображає обсяги надходжень і спрямування коштів у планованому році з метою забезпечення потреб діяльності та розвитку підприємства, виконання його зобов'язань, уключаючи зобов'язання щодо сплати податків та обов'язкових платежів;

г) являє собою розділ бізнес-плану. Він дає характеристику рівня управління фірмою, кваліфікації та досвіду роботи підприємця і персоналу.

3. Етапом маркетингових досліджень є:

а) Збір інформації

б) Позиціонування товару на ринку

в) Придбання товарів виробничого призначення

г) Розробка бюджету реклами

4. Маркетингова діяльність фірми полягає у:

а) Діях, спрямованих на освоєння нових ринків, активізацію потенційних можливостей обміну

б) Створенні невідомих для клієнтів потреб та їх задоволенні.

в) Виявленні та задоволенні потреб і запитів клієнтів, пошуку нових способів їх задоволення.

г) Усі відповіді правильні.

5. Чи може неправильна маркетингова тактика зіпсувати репутацію компанії?

а) ні, від одного випадку нічого страшного трапитися не може;

б) так, компанія може втратити частку клієнтів та доходу;

в) так, компанія буде змушена звільнити працівника.

6. Один із приведених факторів відноситься до зовнішнього маркетингового середовища підприємства:

а) Підрозділ збуту

б) Служба реклами

в) Постачальники

г) Маркетинговий відділ

7. Push технології – це...

а) інструмент маркетингу для створення реклами;

б) метод розповсюдження контенту в Інтернеті коли дані надходять користувачу від постачальника, користувач, у свою чергу, приймає або відкидає дані;

в) немає правильної відповіді.

8. Інтерактивний маркетинг – це...

а) нова форма маркетингу.

б) маркетинг, що здійснюється в мережі Інтернет, його ще називають електронною торгівлею.

в) всі відповіді вірні.

9. Інтерактивний маркетинг – це сфера торгівлі:

а) ринкової;

б) електронної;

в) цифрової.

10. Вигоди від використання інтерактивного маркетингу отримують:

а) тільки підприємці;

б) тільки покупці;

в) і підприємці і покупці.

11. Мобільний маркетинг – це...

а) просування товарів і послуг з поміччю мобільного зв'язку.

б) реклама, спрямована на користувачів смартфонів.

в) всі відповіді вірні.

12. Чи є різниця між традиційним та інтерактивним маркетингом?

а) так;

б) ні.

13. До методів інтерактивного маркетингу належать:

а) SMM, контекстна реклама, банерна реклама;

б) E-mail маркетинг, SMS-маркетинг, ведення блогу;

в) всі відповіді вірні.

14. Канал збуту – це...

а) шлях товару від безпосереднього виробника до споживача, включаючи оптових та роздрібних торговців.

б) нещодавно створена компанія, що будує свій бізнес на основі інновацій або інноваційних технологій.

в) групи людей з якоїсь загальної проблемою, яку ваш бізнес готовий вирішити.

г) план, який реалізується компанією для отримання доходу в результаті своєї діяльності.

15. Що таке канали збуту?

а) це визначення засобів масової інформації;

б) це діяльність робітників на підприємстві;

в) це визначення засобів покращення діяльності підприємства;

г) не має правильної відповіді.

16. Процес реалізації промислової продукції з метою задоволення потреб і запитів споживачів та отримання прибутку (виручки) – це...

- а) канал збуту
- б) збут підприємством свого товару
- в) маркетинг
- г) комунікаційна політика

17. Розподіл споживачів на групи, які відрізняються відносною однорідністю попиту, уподобань або реакцією на ті чи інші маркетингові заходи це:

- а) тестування ринку
- б) сегментація ринку
- в) регулювання ринку
- г) позиціонування на ринку

18. Процес визначення обсягів реалізації продукції за номенклатурою й асортиментом у плановому періоді на основі аналізу потреб споживачів, ринку збуту, конкурентоспроможності продукції – це...

- а) канал збуту
- б) планування збуту
- в) маркетинг
- г) комунікаційна політика

19. Споживчий маркетинг:

- а) реалізується, коли споживачами продукції виступають підприємства та організації різних секторів економіки
- б) передбачає задоволення потреб кінцевих споживачів, продаж товарів і послуг для особистого або побутового призначення
- в) передбачає продаж товарів і послуг виробничого та особистого призначення за кордоном
- г) орієнтований на вибір товарних ринків, на яких фірма має конкурентні переваги

20. Якою є мета паблік-релейшнз (PR)?

- а) популяризація підприємств, організацій або окремих осіб серед цільових груп громадськості;
- б) привернення уваги покупців, виклик зацікавленості і бажання придбати товар, здійснення поштовху до купівлі товарів;
- в) привертання уваги споживача, стимулювання купівлі і створення передумов для повторних закупок, розвиток тривалих стосунків з отримувачем;

Задача №1.

Підприємство випускає два види продукції А і В. Обсяг реалізації продукції А зазвичай складає не менше 65% загального обсягу реалізації продукції двох видів. Для виготовлення продукції А і В використовується однакова сировина, добовий запас якої обмежений – 10_000 погонних метрів (п. м). Витрати сировини на одиницю продукції А складає 2 п. м., а на одиницю продукції В – 4 п. м. Ціни на продукцію А і В складають 20 і 40 грн. відповідно. Визначити оптимальний розподіл сировини для виготовлення продукції А і В.

Задача №2.

Припустимо, що фірма на умовах ковзних цін отримала замовлення на постачання певного виду обладнання. Дата отримання замовлення — 25.11.2021, строк поставки — 30.11.2021. Запропоновані постачальником умови визначення ціни встановлюють таку структуру ціни за складовими:

- вартість матеріалів — 50 %;
- вартість робочої сили — 25 %;
- постійні витрати — 25 %.

Очікується, що за період виконання контракту ціни на матеріали зростуть на 20 %, а ставки заробітної плати в машинобудуванні збільшаться на 5 %. Беручи за базисну ціну товару 10000 грн, визначте на умовах ковзних цін процент зростання ціни.

Задача №3.

Виробник хоче заробити 20% від обсягу продажів даного продукту оптовим торговцям і оптовик, також бажає заробити 20% від обсягу своїх продажів. Змінні витрати на одиницю – 100 грн, постійні витрати – 3000 грн, запланований обсяг продажів– 50 шт. Визначити собівартість виробництва одиниці товару, ціну товару і прибуток від реалізації для виробника, а також ціну для оптовика.

Задача №4.

Річним планом підприємства передбачається випуск продукції, який наведений у табл. 2.3. Визначити, на скільки відсотків виконаний план у грошовому виразі і за номенклатурою.

Таблиця 2.3 – Вхідні дані

Виріб	Кількість, тис. од.		Оптова ціна, грн
	план	факт	
А	200	310	10
Б	1000	1250	2,5
В	450	300	9,2
Г	135	245	5,7

ТЕМА 4. Виробництво продукції

План виробництва визначає обсяг випуску продукції в плановому періоді відповідної номенклатури, асортименту та встановленої якості згідно з планом продажу в натуральному та вартісному вираженнях.

Внутрішньозаводський оборот (ВЗО) – сума продукції й послуг, що використовуються в межах заводу.

Реалізована продукція – це товарна продукція, яка відвантажена споживачеві, за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника або мають надійти в зазначений термін.

Товарна продукція у загальному вигляді містить вартість продукції підприємства, що буде випущена у плановому періоді й підготовлена до реалізації.

Валовий оборот (ВО) – це обсяг валової продукції незалежно від того, де вона буде використана, у межах підприємства чи поза ним.

Чиста продукція відображає обсяги власних робіт, застосовується для розрахунку продуктивності праці, фондівіддачі.

Собівартість реалізованої продукції (послуг) — це виробнича собівартість продукції, яка містить: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; виробничі накладні витрати.

Контрольні запитання:

1. Що таке рентабельність продукції?
2. Охарактеризуйте структуру та показники виробництва продукції.
3. Що таке виробнича програма, які виміри обсягу продукції Ви знаєте?
4. В чому суть оптимізації виробничої програми?
5. Що таке товарна, валова, реалізована продукція? Як розраховують ці показники?
6. Який існує зв'язок між планом виробництва і портфелем замовлень?
7. Охарактеризуйте показники «фондовіддача», «фондоємність».
8. Що таке план виробництва продукції?
9. Що містить портфель замовлень підприємства?
10. Назвіть особливості формування виробничої програми?

Тести для самоконтролю:

1. Виробничий процес — це:
 - а) сукупність організованих у певній послідовності дій щодо зміни стану предмета праці;
 - б) сукупність організованих у певній послідовності дій, що забезпечують безперебійність основних виробничих процесів;

в) сукупність організованих у певній послідовності процесів праці і природних процесів, в результаті яких вихідна сировина і матеріали перетворюються на готову продукцію;

г) процес виготовлення продукції.

2. Що таке трудомісткість?

а) система взаємопов'язаних показників, які характеризують наявність матеріальних, трудових, грошових ресурсів та їх використання;

б) спеціальні умови, які визначають зобов'язання продавця та покупця щодо поставки товару і встановлюють момент переходу ризику випадкової втрати чи пошкодження товару від продавця до покупця;

в) показник, що характеризує витрати робочого часу на виробництво певної споживної вартості або на виконання конкретної технологічної операції.

3. Що таке технологічний процес?

а) система правил (програма), що вказує, які з цих правил і в якій послідовності треба виконувати, щоб після певної кількості операцій розв'язати будь(яку за(дачу даного типу;

б) частина виробничого процесу, сукупність технологічних операцій, які виконуються планомірно й послідовно в часі й просторі над однорідними або аналогічними предметами, у результаті яких змінюється агрегатний стан, місце розташування чи властивості предмета праці, що має закінчений за виробничим призначенням характер;

в) точно визначений порядок підготовки і прийняття управлінських рішень, формування планів, обмін інформацією в процесі управління.

4. Цілісність системи виробництва залежить від:

а) взаємодії її внутрішніх елементів;

б) розміру підприємства;

в) строку функціонування на ринку;

г) зовнішнього середовища в цілому.

5. Що таке калькуляція?

а) це обчислення собівартості одиниці продукції, виконаних робіт та послуг, а також заготівельної собівартості матеріальних цінностей та засобів виробництва за елементами витрат;

б) ризикові операції, розраховані на фортуна, ігровий талант наприклад, (лотерея, тоталізатор);

в) додаток до векселя для передавальних написів, якщо на вексельному бланку вони не вміщуються.

6. За яких умов використовують нормативний метод планування робіт зі створення нової продукції?

- а) за умов необхідності розроблення нормативів трудозатрат на виконання робіт;
- б) за умов наявності норм затрат праці на виконання окремих робіт;
- в) при виконанні особливо відповідальних робіт.

7. Для визначення трудомісткості робіт при об'ємно-календарному плануванні використовується нормативи

- а) об'ємні;
- б) натуральні;
- в) об'ємні та натуральні.

8. Що таке технологічна собівартість?

- а) метод вивчення тенденцій технічного, соціального, економічного розвитку об'єкта, які склалися в минулому для формування стратегії його розвитку;
- б) це сума витрат на здійснення технологічного процесу виготовлення продукції, за винятком витрат на купувальні деталі і вузли;
- в) один із найважливіших засобів знаходження рішень та розуміння проблем суспільного життя.

9. Фактичною собівартістю одиниці продукції є:

- а) собівартість продукції за рік
- б) очікувана (провізорна) собівартість
- в) собівартість фактична за 9 місяців плюс собівартість очікувана за 3 місяці
- г) правильної відповіді немає

10. Повна собівартість одиниці продукції – це

- а) витрати, пов'язані з виробництвом та реалізацією одиниці продукції
- б) витрати, пов'язані з виробництвом одиниці продукції
- в) відношення загальної суми витрат на реалізацію продукції до кількості реалізованої продукції
- г) витрати, пов'язані з організацією та управлінням виробничим процесом

Задача №1.

Підприємство виготовило продукції основного виробництва на суму 4250 тис. грн. Роботи виробничого характеру, що були виконані на сторону, – 140 тис. грн. Вартість напівфабрикатів власного виробництва – 370 тис. грн, з них 80% використано у власному виробництві. Розмір незавершеного виробництва збільшився на кінець року на 50 тис. грн. Залишки готової продукції на складі на початок року – 38 тис. грн, на кінець року – 43 тис. грн.

Визначити обсяг товарної, валової, реалізованої продукції підприємства.

Задача №2.

Визначити товарну, реалізовану, валову і чисту продукцію, виходячи з таких даних.

Таблиця 2.4.1 – Вихідні дані

Показник	Од. вим.	Значення
1. Виробництво продукції в натуральному вираженні: виріб А виріб Б виріб В	од.	650 800 700
2. Відпускна ціна одиниці продукції: виріб А виріб Б виріб В	грн.	12000 16000 8000
3. Об'єм напівфабрикатів, що реалізуються на сторону	тис. грн.	3200
4. Послуги виробничого характеру, що надаються на сторону	тис. грн.	4000
5. Залишки незавершеного виробництва: на початок року на кінець року	тис. грн.	1300 1500
6. Матеріальні та прирівняні до них витрати	тис. грн.	17300
7. Вартість сировини та матеріалів замовника	тис. грн.	340
8. Залишки нереалізованої продукції на: на початок року на кінець року	тис. грн.	900 760

Задача №3.

На підставі даних таблиці 2.4.2 визначити планові показники реалізованої, товарної і валової продукції, а також валового і внутрішньозаводського обороту підприємства.

Таблиця 2.4.2 – Вихідні дані, тис. грн.

Цехи-виробники продукції	Цехи-споживачі						Реалізація продукції на сторону	Незавершене виробництво	
	Ливарний	Ковальський	Механічний	Складальний	Ремонтно-механічний	Інструментальний		на початок року	на кінець року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ливарний	-	80	740	-	60	70	50	90	75
Ковальський	-	-	400	-	-	8	35	20	14
Механічний	-	-	-	4200	50	70	90	320	270
Складальний	-	-	-	-	-	-	6100	600	540
Ремонтно-механічний	50	70	90	75	-	35	50	30	17
Інструментальний	70	210	270	80	40	-	120	60	65

Залишки готової продукції на складі: на початок року – 300 тис. грн, на кінець року – 180 тис. грн.

ТЕМА 5. Оперативно-календарне планування і контроль

Норма – це абсолютна максимально допустима величина витрачання певного виду ресурсів (сировини, матеріалів, палива, енергії, живої праці) в конкретних організаційно-технічних умовах виробництва.

Норматив – це відносний показник, що характеризує ступінь використання певного виду ресурсів на прийнятну одиницю часу, площі, обсягу, гривню витрат тощо, наприклад, коефіцієнт використання робочого часу, металу, площі, устаткування.

Календарне планування – це деталізація річної виробничої програми підприємства за строками запуску-випуску кожного виду продукції і за виконавцями - в основних виробничих підрозділах першого рівня (заводах виробничого об'єднання або цехах), а всередині - на виробничих ділянках та робочих місцях.

Система оперативного планування виробництва - це сукупність різних методик та технологій планової роботи, що характеризується ступенем централізації, об'єктом регулювання, складом календарно-планових показників, порядком обліку та руху продукції та оформленням облікової документації. Ця система являє собою сукупність методів та способів розрахунку основних планово-організаційних показників, які необхідні для регулювання ходу процесу виробництва та споживання товарів і послуг з метою досягнення запланованих ринкових результатів при мінімальних витратах економічних ресурсів і робочого часу.

Рівномірне виробництво – виробництво продукції відповідно до плану графіка.

Ритмічність виробництва – виробництво у рівні проміжки часу однакового обсягу продукції на всіх стадіях виробничого процесу.

Нормовані виробничі завдання – встановлюють одному робітникові чи бригаді планові обсяги і номенклатуру продукції, що виготовляється, виконаних робіт чи наданих послуг за певний період робочого часу (зміну, тиждень, місяць, квартал). Величина виробничих завдань вимірюється в натуральних, трудових, вартісних одиницях (штуках, тоннах, нормо-годинах, нормо-гривнях).

Виробниче замовлення - це комплекс робіт, які виконуються на договірних із замовником засадах.

Вузловий комплект - вузол або складальна одиниця виробу.

Груповий комплект - технологічно та конструктивно однорідна група деталей, які мають спільні планово-організаційні ознаки: черговість подачі на складання, яка повторюється, однакова періодичність запуску-випуску.

Контрольні запитання:

1. Що є одним з найбільш важливих складових у діяльності підприємства?
2. Поясніть сутність календарного планування.
3. Назвіть основні завдання оперативно-календарного планування на підприємстві.
4. Які бувають плани за їх характерними особливостями?
5. Які особливості оперативно-календарного планування в одиничному виробництві?
6. Охарактеризуйте міжцехове та внутрішньоцехове планування, їх зміст та основні завдання.
7. Що таке планово-облікова одиниця в системі ОКП, які види планово-облікових одиниць продукції Ви знаєте?
8. Що таке «час випередження», як його визначають?
9. Охарактеризуйте систему оперативно-календарного планування, її основні види.
10. Що являють собою головні задачі в календарному плануванні?
11. З яких складових складається оперативно-календарне планування?
12. Які бувають види планування за їх строком?
13. Які основні відмінності короткострокового планування і довгострокового?
14. Ритмічне та рівномірне виробництво. За допомогою яких показників проводиться їх оцінка?
15. Які існують форми та види подачі звітів про їх виконання?
16. Що являють собою подетальна та позамовна система оперативного планування? Що таке покомплектна система?
17. Що таке диспетчерське регулювання в оперативно-календарному плануванні?

Тести для самоконтролю:

1. При оперативно-календарному плануванні необхідно дотримуватися наступних вимог:

- а) принципу гнучкості;
- б) можливості оперативного корегування планових завдань внаслідок зміни загальних планових показників та умов діяльності підприємства;
- в) збалансованості змін для всіх підрозділів підприємства;
- г) всі варіанти правильні.

2. До календарно-планових нормативів відносяться:

- а) такт потокової лінії;
- б) норми простою устаткування в ремонті;
- в) запаси деталей, виробів;
- г) нормативні коефіцієнти використання матеріалів;
- д) матеріали в незавершеному виробництві.

3. Календарне планування не передбачає:

- а) розробку календарно-планових нормативів;
- б) розрахунок завантаження обладнання та виробничих площ;
- в) складання планів-графіків переміщення працівників;
- г) складання планів-графіків руху предметів праці під час виробничого процесу.

4. Зміст оперативно-виробничого планування:

- а) складання графіків виробництва продукції на місяць, добу, зміну для підприємства, цехів, дільниць; планування змінних завдань бригадам, майстрам, дільницям, організація та контроль виконання графіків;
- б) розрахунок показників випуску та реалізації товарної продукції, її собівартості та продуктивності праці;
- в) складання графіка поставки продукції замовникам, організація його виконання, транспортне обслуговування.

5. Що не відносять до основних завдань оперативно-календарного планування на підприємстві:

- а) забезпечення ритмічного виробництва відповідно до встановлених обсягів і номенклатури, а також терміну виготовлення і поставки продукції споживачам;
- б) забезпечення максимальної безперервності виробництва, тобто забезпечення найменшої тривалості виробничого циклу, що сприятиме зменшенню незавершеного виробництва і прискоренню оборотності обігових коштів;
- в) забезпечення завантаження обладнання по окремих видах продукції;

г) забезпечення рівномірності та комплектності завантаження устаткування, працівників і площ, що сприятиме кращому використанню виробничих фондів.

6. Послідовність етапів розробки оперативно-календарного планування:

- 1) встановлення мети, завдань і напрямів планування виробничого процесу;
 - 2) аналіз укладених договорів, контрактів і замовлень;
 - 3) моніторинг та оперативний аналіз виконання показників виробничої програми;
 - 4) формування показників виробничої програми та їх збалансування;
 - 5) маркетинговий аналіз;
 - 6) оцінювання виробничої потужності підприємства;
 - 7) затвердження оптимальної виробничої програми;
 - 8) визначення критеріїв оптимальності виробничої програми.
- а) 1,3,4,2,7,6,5,8.
б) 1,5,2,6,4,8,7,3.
в) 5,2,1,4,3,8,6,7.
г) 2,5,4,1,6,3,8,7.

7. Рівномірність – це:

- а) системне виконання плану за обсягом, асортиментом та якістю у визначені строки;
- б) своєчасне виконання виробничої програми;
- в) виконання кожним виробничим підрозділом однакового обсягу робіт, або обсягу що поступово змінюється за однакові інтервали часу.

8. Ритмічність – це:

- а) системне виконання плану за обсягом, асортиментом та якістю у встановлені строки;
- б) своєчасне виконання виробничої програми;
- в) виконання кожним виробничим підрозділом однакового обсягу робіт, або обсягу що поступово змінюється за однакові інтервали часу.

9. У якому плані відбито головні цілі діяльності підприємства на перспективний період та основні шляхи їхнього досягнення:

- а) оперативно-календарному;
- б) стратегічному;
- в) бізнес-плані;
- г) програмі;
- д) поточному.

10. Трирічні плани підприємства відносяться до одного з зазначених нижче видів планів:

- а) перспективного довгострокового;
- б) поточного;
- в) оперативного;
- г) календарного;
- д) перспективного середньострокового.

11. Наведіть зміст перспективного плану:

- а) вибір орієнтирів, мети планування, зайнятості обладнання, робітників, використання виробничої площі;
- б) вибір основних напрямків техніко-економічного та соціального розвитку підприємства, складання комплексного плану роботи підприємства на 2-5 років по роках;
- в) складання річного плану техніко-економічного розвитку підприємства.

12. Наведіть зміст поточного техніко-економічного планування.

- а) розробка графіків виконання робіт та оперативний контроль за їх виконанням;
- б) вибір стратегії розвитку підприємства та складання комплексного плану діяльності підприємства на 3-5 років по роках;
- в) планування діяльності підприємства на рік по кварталах за всіма розділами плану техніко-економічного розвитку або бізнес-плану підприємства.

13. Який вид планів розробляється для забезпечення своєчасного і рівномірного виконання плану випуску продукції на основі ритмічної роботи всіх виробничих підрозділів підприємства:

- а) оперативно-календарний;
- б) стратегічний план;
- в) бізнес-план;
- г) програма;
- д) поточний.

14. Який вид планів містить шляхи вирішення конкретних проблем, які носять яскраво виражений цільовий характер:

- а) оперативно-календарний;
- б) стратегічний план;
- в) бізнес-план;
- г) програма;
- д) поточний.

15. Який вид планування на підприємстві охоплює річний період і є сукупністю планів за різними видами діяльності:

- а) стратегічне планування;
- б) поточним плануванням;
- в) оперативним плануванням;
- г) бізнес-плануванням.

16. Які плани розробляються в умовах централізованого управління народним господарством?

- а) перспективні;
- б) галузеві;
- в) бізнес-плани;
- г) інвестиційні проекти.

17. Принцип безперервності означає, що:

- а) планування охоплює всі сфери діяльності підприємства;
- б) розроблені плани постійно приходять на зміну один одному;
- в) планування змінює свою спрямованість у зв'язку з виникненням непередбачених обставин;
- г) правильні відповіді а) і б).

18. Якщо кожний працівник підприємства стає учасником планової діяльності - це принцип:

- а) гнучкості;
- б) єдності;
- в) безперервності;
- г) участі.

Задача №1.

Протягом року буде виготовлено 1000 виробів,

- собівартість кожного з яких 183 грн.
- тривалість циклу виготовлення 9 днів,
- на його початку витрачається 405 грн.

Обчислити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві.

Задача №2.

Задано тривалість виготовлення та обробки шістьох деталей (А, В, С, D, Е, F) (табл. 2.5.1). Використовуючи правило Джонсона визначити оптимальну послідовність запуску деталей у виробництво та скласти календарний план виконання робіт.

Таблиця 2.5.1 - Витрати часу на виконання робіт

Деталь	Тривалість виготовлення / обробки (хвилин)	
	Операція № 1	Операція № 2
A	6	2
B	3	10
C	8	3
D	7	5
E	4	9
F	1	6

Задача №3.

Розрахувати тривалість операційного і виробничого циклів.

Таблиця 2.5.2 - Вихідні дані:

Варіант	Партія виробів шт.	Транспортна партія, шт.	Норми часу на операціях, хв.						
			m=6						
			t ₁	t ₂	t ₃	t ₄	t ₅	t ₆	
7	200	20	3	4	1	6	3	9	
			Число робочих місць на операціях						
			C ₁	C ₂	C ₃	C ₄	C ₅	C ₆	
			1	2	1	2	3	1	
		m _{зм}	t _{зм, годин}	t _{м-о., хвилин}	t _{пр, годин}	Після цієї операції відбуваються природні процеси		Д _{р,} дні	Д _{н,} дні
		2	8,15	90	130	після 2-ой		246	365

ТЕМА 6. Матеріально-технічне забезпечення виробництва

Матеріально-технічне забезпечення – це форма товарного обігу у сфері матеріального виробництва, процес забезпечення підприємств сировиною,

матеріалами, комплектуючими, напівфабрикатами, готовими виробами тощо, необхідними для виробничого і невиробничого споживання.

МТЗ — це вид комерційної діяльності щодо забезпечення матеріально-технічними ресурсами процесу виробництва, здійснюваної, як правило, до початку виробництва.

Управління запасами – це встановлення моментів подачі замовлень на закупку чи виробництво товарів для поповнення запасів, і прийняття рішень про кількість замовлень чи їх обсяг.

Виробничі запаси — це придбані або самостійно виготовлені запаси, які підлягають подальшій переробці на підприємстві або утримуються для споживання в ході операційного циклу.

Технологічний запас – час на підготовчі операції із виробничими запасами до можливого їх використання в технологічному процесі.

Транспортний запас – визначається як різниця між часом перебігу вантажу від постачальників до споживачів і часом обороту платіжних документів.

Напівфабрикати власного виготовлення – це напівпродукти, що повністю оброблені в даному підприємстві, але потребують дальшої обробки перед споживанням в іншому підрозділі або на іншому підприємстві.

Незавершене виробництво – це предмети праці, обробку яких не завершено підприємством. Вони знаходяться ще на робочих місцях, або знаходяться в процесі транспортування між ними.

Контрольні запитання:

1. Яким чином відбувається матеріально-технічне забезпечення підприємства?
2. Охарактеризуйте методи розрахунку потреби в матеріально-технічних ресурсах.
3. Що являє собою баланс матеріально-технічного забезпечення?
4. Назвіть джерела МТЗ.
5. Назвіть завдання плану МТЗ та охарактеризуйте порядок їх розробки.
6. Охарактеризуйте порядок розробки балансу матеріально-технічного забезпечення.
7. Що таке план матеріально-технічного забезпечення (МТЗ) підприємства?
8. Як розраховують баланс матеріально-технічних ресурсах (МТР)?
9. Назвіть причини встановлення лімітів використання матеріалів для виробничих підрозділів.
10. Охарактеризуйте показники ефективності використання матеріальних ресурсів.

Тести для самоконтролю:

1. Які показники характеризують ефективність використання запасів ресурсів:

- а) величина складських площ підприємства;
- б) кількість поставок ресурсів за рік;
- в) коефіцієнт оборотності запасів;
- г) всі відповіді правильні.

2. Вид комерційної діяльності щодо забезпечення матеріально-технічними ресурсами процесу виробництва, здійснюваної, як правило, до початку виробництва – це...

- а) технологічний запас
- б) транспортний запас
- в) управління запасами
- г) МТЗ

3. Норма витрат сировини і матеріалів – це:

- а) максимально допустима величина витрат;
- б) мінімально допустима величина витрат;
- в) максимально отримана величина витрат;
- г) мінімально отримана величина витрат.

4. Час на підготовчі операції із виробничими запасами до можливого їх використання в технологічному процесі – це...

- а) технологічний запас
- б) транспортний запас
- в) управління запасами
- г) МТЗ

5. До якого виду запасів відносяться основні та допоміжні матеріали:

- а) товарні;
- б) виробничі;
- в) цехові;
- г) державні резерви.

6. Визначається як різниця між часом перебігу вантажу від постачальників до споживачів і часом обороту платіжних документів - це

- а) технологічний запас
- б) транспортний запас
- в) управління запасами
- г) МТЗ

7. Передумовами ефективного функціонування фінансів підприємств є:

- а) переважне застосування в процесі господарської діяльності безготівкової форми розрахунків
- б) дотримання принципів комерційного розрахунку
- в) наявність конкурентного середовища
- г) забезпеченість підприємства матеріальними, трудовими і фінансовими ресурсами

8. Показниками інтенсивності використання основних засобів підприємства є:

- а) фондвіддача, фондомісткість, фондоозброєність праці;
- б) коефіцієнти вибуття та оновлення;
- в) коефіцієнти зносу та придатності;
- г) коефіцієнти екстенсивного та інтенсивного використання, коефіцієнт інтегрального завантаження.

9. Показниками ефективності використання основних засобів підприємства є:

- а) фондвіддача, фондомісткість, фондоозброєність праці;
- б) коефіцієнти вибуття та оновлення;
- в) коефіцієнти зносу та придатності;
- г) коефіцієнти екстенсивного та інтенсивного використання, коефіцієнт інтегрального завантаження.

10. Нормуванню підлягають такі елементи оборотних засобів підприємства:

- а) виробничі бланки;
- б) кошти в розрахункових документах;
- в) канцелярське приладдя;
- г) дебіторська заборгованість.

11. Показниками руху основних засобів підприємства є:

- а) фондвіддача, фондомісткість, фондоозброєність праці;
- б) коефіцієнти вибуття та оновлення;
- в) коефіцієнти зносу та придатності;
- г) коефіцієнти екстенсивного та інтенсивного використання, коефіцієнт інтегрального завантаження.

12. Для забезпечення безперебійності виробництва в період зриву поставки матеріалів призначений

- а) страховий запас;
- б) транспортний запас;
- в) поточний запас;
- г) максимальний запас.

Задача №1.

Визначте потребу у матеріальних ресурсах та план поставок для забезпечення виробничої програми на квартал згідно з вихідною інформацією, наведеною в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Вихідні дані

Показник	Значення
Виробнича програма, тис. од.	10
Норма витрат матеріалу, кг/од.	7,8
Запас матеріалу на початок планового періоду, т	10
Період поставки матеріалу, днів	20
Тривалість транспортування, днів	3
Підготовчий запас, днів	5
Ціна матеріалу, тис. грн/т	8

Задача №2.

У звітному році підприємство запланувало виготовити товарної продукції на суму 110 тис. грн. Залишки нереалізованої продукції на складах на початок року становили 20 тис. грн., а на кінець року 17,5 тис. грн.. Фактично обсяг реалізації за рік збільшився порівняно з плановим рівнем на 3,2 %. Середньорічні залишки нормованих оборотних засобів заплановані в розмірі 2 тис. грн., а фактично склали 1,7 тис. грн. Встановити суму абсолютного та відносного вивільнення оборотних засобів у результаті прискорення їх оборотності.

Задача №3.

На плановий період підприємством укладено договори на поставку металу в об'ємі 8 т, а середня вага виробу 0,85 кг. Коефіцієнт використання металу 0,72. 30 % відходів металу можуть повторно використовуватися у виробництві. На плановий період підприємство має доставити споживачам 7500 шт. металовиробів.

Обґрунтувати виробничу програму малого підприємства з виробництва металовиробів з точки зору забезпеченості металом.

Задача №4.

У 2016 році ТОВ виготовило і продало продукції через власний магазин на суму 740 тис. грн.

Середній залишок оборотних коштів становить 260 тис. грн.

У наступному році передбачено збільшити обсяги продажу товарів на 12,5%, а тривалість одного обороту скоротити на 12 днів.

Визначити: число оборотів оборотних коштів у звітному році, заплановану тривалість одного обороту та умовну економію оборотних коштів.

Задача 54.

Визначити місячну потребу хлібозаводу в борошні, його середній і максимальний запас, якщо період поставки 8 днів, а період зриву поставки 2 дні. Для забезпечення виконання денної програми слід використати 960 кг борошна, причому його втрати становлять 2 %. Протягом місяця хлібозавод працює 25 робочих днів.

Задача №6.

Визначити потребу в болтах на плановий період за умови, що норми витрат немає. Фактичні витрати за минулий період становили 5 т. У плановому періоді обсяг виробництва збільшився на 10%. Потрібно забезпечити економію матеріалів на 3%.

Задача №7.

Розрахувати коефіцієнт виходу готової продукції та виявити резерви збільшення випуску продукції за рахунок більш повного використання сировини. Фактична вага сировини, що надійшла до виробництва, 840 тонн. Вага готової продукції – 315 тонн. Коефіцієнт виходу готової продукції в попередньому році – 0,350; середній по галузі коефіцієнт виходу готової продукції – 0,380.

ТЕМА 7. Забезпечення операційної діяльності виробничою потужністю

Виробнича потужність підприємства – максимально можливий обсяг випуску товарів чи послуг у певній номенклатурі, що передбачений планом або ж за умови повного використання устаткування і виробничих площ з урахуванням найбільш раціональних методів менеджменту та організації праці.

Баланс виробничої потужності – сукупність факторів, що відображає зміни виробничої потужності в залежності від виробничих особливостей чи його стану, обсягів використання устаткування чи інших засобів виробництва, що відображають обсяги виробництва продукції. Даний показник включає в себе різні показники виробничої потужності, такі як: коефіцієнти завантаженості чи простоїв устаткування.

Вузьке місце - неспівставність виробничих потужностей цілих цехів, або ж конкретних приладів та устаткування у відношенні до загальної виробничої потужності підприємства. Даний фактор виникає при недостатності обсягів провідного устаткування чи навпаки, при його надмірному використанні у порівнянні з іншими цехами чи групами устаткування.

Провідною ланкою у виробничій програмі є саме ті цехи чи групи устаткування, що приймають участь у провідних операціях чи мають ключове значення у виробництві товарів та послуг.

Пропорційність – один з найважливіших факторів виробництва, що визначає його злагодженість виробництва, і кількісним показником, що його визначає – є коефіцієнт пропорційності.

Пропускна здатність обладнання – це максимальний обсяг виробництва у провідній групі обладнання чи цеху, що розрахований у годинах.

Номенклатура – це перелік назв окремих видів продукції.

Асортимент – це різновидність виробів у межах даної номенклатури.

Готові вироби – це ті, які випущені не для доробки, а для реалізації споживачу, які відповідають стандартам або технічним умовам, прийняті контролюючими службами підприємства і здатні на склад.

Контрольні запитання:

1. Що являє собою виробнича програми?
2. Які фактори визначають обсяги виробничої програми?
3. Які Ви знаєте шляхи поліпшення використання виробничої потужності?
4. Які фактори визначають виробничу потужність підприємства?
5. Які показники використання виробничої потужності існують, та як вони розраховуються?
6. Як розраховується виробнича потужність у одно номенклатурному виробництві?
7. Назвіть загальні методичні принципи визначення виробничої потужності різногалузевих підприємств.
8. Які бувають різновиди виробничих потужностей?
9. Як визначається виробнича потужність у серійному виробництві?
10. Як розраховується виробнича потужність у багатноменклатурному одиничному та дрібносерійному виробництві?
11. Які ключові відмінності між вхідною, вихідною і середньорічною потужностями?
12. Назвіть алгоритм розрахунку балансу виробничої потужності.
13. Що таке «вузьке місце» і як воно пов'язане з провідною ланкою?
14. Дайте визначення пропорційності виробничої програми?
15. Що являє собою пропускна здатність обладнання?
16. Обґрунтуйте вибір виробничої програми потужністю підприємства.

Тести для самоконтролю:

1. Виробнича потужність підприємства – це ...
 - а) система адресних завдань з виробництва і доставки продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості і у встановлені терміни згідно з договорами поставок;
 - б) сукупність технологічних систем і систем забезпечення їх функціонування, призначена для виготовлення продукції певного найменування (виду);

в) максимально можливий випуск продукції підприємством за певний час (зміну, добу, місяць, рік) у встановленій номенклатурі і асортименті при повному завантаженні обладнання і виробничих площ;

г) інтервал часу від початку до закінчення процесу виготовлення продукції, тобто час, протягом якого запуснені у виробництво предмети праці перетворюються у готову продукцію.

2. Виробнича потужність підприємства залежить від:

- а) номенклатури продукції;
- б) асортименту продукції;
- в) прогресивності техніки і технології виробництва;
- г) організації виробництва.

3. Виробнича потужність підприємства буває ...

- а) проектна;
- б) вхідна;
- в) вихідна;
- г) середньорічна;
- д) усі відповіді правильні.

4. Виробнича програма підприємства – це ...

а) система адресних завдань з виробництва і доставки продукції споживачам у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості і у встановлені терміни згідно з договорами поставок;

б) сукупність технологічних систем і систем забезпечення їх функціонування, призначена для виготовлення продукції певного найменування (виду);

в) максимально можливий випуск продукції підприємством за певний час (зміну, добу, місяць, рік) у встановленій номенклатурі і асортименті при повному завантаженні обладнання і виробничих площ;

г) інтервал часу від початку до закінчення процесу виготовлення продукції, тобто час, протягом якого запуснені у виробництво предмети праці перетворюються у готову продукцію.

5. Вартість продукції підприємства, незалежно від ступеня її готовності, – це

- а) валова продукція;
- б) товарна продукція;
- в) реалізована продукція;
- г) чиста продукція.

6. Вартість продукції підприємства, яка готова для реалізації покупцям, – це

- а) валова продукція;

- б) товарна продукція;
- в) реалізована продукція;
- г) чиста продукція.

7. Продукція, яка відвантажена споживачам і за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства або мають надійти у встановлений термін, – це

- а) валова продукція;
- б) товарна продукція;
- в) реалізована продукція;
- г) чиста продукція.

8. Продукція, новостворена працею у тій чи іншій сфері матеріального виробництва, – це

- а) валова продукція;
- б) товарна продукція;
- в) реалізована продукція;
- г) чиста продукція.

9. Продукції підприємства, яка використовується ним для подальшої переробки, – це

- а) валовий оборот;
- б) внутрішньозаводський оборот;
- в) незавершене виробництво;
- г) немає правильної відповіді.

10. Основні засоби підприємства - це

а) засоби праці, частина виробничих засобів підприємства;
б) матеріальні активи, що багаторазово беруть участь у виробничому процесі, не змінюючи своєї матеріальної форми та поступово переносячи свою вартість на вартість кінцевого продукту у вигляді амортизаційних відрахувань;

в) транспортні засоби, будівлі та споруди, силові та виробничі обладнання, інструменти, виробничий і господарський інвентар, строк служби яких перевищує 1 рік;

г) усі відповіді вірні.

11. До основних засобів виробничого призначення не належать:

- а) будівлі та споруди ЖКГ;
- б) адміністративні будівлі;
- в) транспортні засоби;
- г) споруди та передавальні пристрої.

12. До основних засобів невиробничого призначення не належать:

- а) будівлі та споруди ЖКГ;
- б) адміністративні будівлі;
- в) транспортні засоби;
- г) будівлі та споруди культурно-побутового призначення.

13. При обчисленні виробничої потужності одиниці обладнання до розрахунку приймається фонд часу їхньої роботи:

- а) календарний;
- б) річний;
- в) змінний;
- г) корисний.

14. Вихідна виробнича потужність визначається як:

- а) виробнича потужність, яка забезпечувалась ліквідованими основними фондами;
- б) виробнича потужність на кінець розрахункового періоду;
- в) виробнича потужність, яку приймають до розрахунку виробничої програми підприємства;
- г) виробнича потужність, що є базою для обчислення темпів росту обсягу випуску продукції підприємства.

15. Виробнича потужність будь-якої структурної одиниці виражається:

- а) у натуральних показниках виробленої продукції.
- б) у вартісних показниках виробленої продукції.
- в) у трудових показниках виробленої продукції;
- г) усі відповіді правильні.

16. Перспективна виробнича потужність:

- а) являє собою величину можливого випуску умовної номенклатури в одиницю часу, задану при проектуванні чи реконструкції підприємства;
- б) відбиває очікувані зміни номенклатури продукції, технології й організації виробництва, закладені в плановому періоді;
- в) відбиває цього потенційну здатність виробити протягом календарного періоду максимально можливу кількість продукції, передбаченої планом;
- г) усі відповіді правильні.

17. Проектна виробнича потужність:

- а) являє собою величину можливого випуску умовної номенклатури в одиницю часу, задану при проектуванні чи реконструкції підприємства;
- б) відбиває очікувані зміни номенклатури продукції, технології й організації виробництва, закладені в плановому періоді;

- в) відбиває цього потенційну здатність виробити протягом календарного періоду максимально можливу кількість продукції, передбаченої планом;
- г) усі відповіді правильні.

18. Діюча потужність підприємства:

- а) являє собою величину можливого випуску умовної номенклатури в одиницю часу, задану при проектуванні чи реконструкції підприємства;
- б) відбиває очікувані зміни номенклатури продукції, технології й організації виробництва, закладені в плановому періоді;
- в) відбиває цього потенційну здатність виробити протягом календарного періоду максимально можливу кількість продукції, передбаченої планом;
- г) усі відповіді правильні.

19. Резервна виробнича потужність підприємства:

- а) являє собою величину можливого випуску умовної номенклатури в одиницю часу, задану при проектуванні чи реконструкції підприємства;
- б) різниця між проектною (фактичною) та паспортною потужністю, або проектною (фактичною) та наявною потужністю;
- в) відбиває цього потенційну здатність виробити протягом календарного періоду максимально можливу кількість продукції, передбаченої планом;
- г) усі відповіді правильні.

20. Яку з наведених відповідей слід вважати правильною:

- а) виробнича програма має відповідати виробничій потужності;
- б) виробнича програма може перевищувати виробничу потужність;
- в) виробнича програма може бути меншою, ніж виробнича потужність;
- г) усі відповіді правильні.

Задача №1.

На дільниці механічного цеху працює 30 верстатів. Трудомісткість обробки однієї деталі на токарному верстаті становить 0,25 нормо-годин. Дільниця працює в дві зміни, тривалість однієї зміни – 8 годин. Число неробочих днів у розрахунковому році – 117. Регламентовані простої обладнання становлять 5% від режимного фонду часу. Очікуваний коефіцієнт використання токарних верстатів дорівнює 0,85. Визначити виробничу потужність дільниці цеху і можливий обсяг випуску продукції.

Задача №2.

Визначте потужність ткацької фабрики. Середньорічна кількість ткацьких верстатів становить 300 одиниць. Кількість вихідних і святкових днів протягом року 115 днів, підприємство має тризмінний режим роботи, тривалість зміни – 7,5 годин. Регламентовані простої устаткування становлять 20% від режимного фонду часу

роботи устаткування. Продуктивність ткацького верстату за годину дорівнює 4 м тканини.

Задача №3.

Визначити вихідну та середньорічну виробничу потужність підприємства за такими даними:

- виробничу потужність на початок року – 400 млн. грн.;
- введення потужності:
 - у травні – 10 млн. грн.;
 - у липні – 8 млн. грн.;
- виведення потужності в червні – 15 млн. грн.

Задача №4.

Визначте виробничу потужність дільниці механічного цеху. На токарній ділянці механічного цеху працює 50 токарних верстатів, річний фонд часу роботи верстатів становить 4000 годин. Трудомісткість обробки однієї деталі на одному токарному верстаті – 1,6 години.

Задача №5.

Визначте рівень використання виробничої потужності підприємств на підставі наведених даних у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7. - Показники діяльності підприємств

Показники	Підприємство 1	Підприємство 2	Підприємство 3
1. Виробничу потужність, одиниць	1400000	580000	642000
2. Фактичний випуск продукції, одиниць	1350000	520000	459000

Задача №6.

Визначити виробничу потужність складальної дільниці, якщо відомо: корисна площа складального цеху – 200 м²; площа, яку займає один виріб – 3,5 м², а робоча зона для складання одного виробу становить 30% від його площі. Тривалість складання одного виробу – 12 днів, режимний фонд часу складальної дільниці – 265 днів/рік.

ТЕМА 8. Персонал і оплата праці

Персонал підприємства — це сукупність постійних працівників, що отримали необхідну професійну підготовку та (або) мають досвід практичної діяльності.

Професія — це вид трудової діяльності, для здійснення якої необхідний певний комплекс спеціальних теоретичних знань та практичних навичок (наприклад, слюсар, токар).

Спеціальність — різновид трудової діяльності в межах професії; характеризує вужче коло виконуваних функцій і передбачає використання спеціалізованих засобів праці (наприклад, слюсар інструментальник, слюсар-складальник, слюсар-ремонтник; токар-револьверник, токар-карусельник, токар-розточувальник). В кожній галузі є властиві лише їй професії та спеціальності. Разом з цим є наскрізні професії робітників та службовців, загальні для багатьох галузей.

Кваліфікація — це рівень знань та практичних навичок, необхідний для виконання роботи певної складності. Кваліфікація робітника визначає ступінь його підготовленості до виконання ним професійних функцій відповідної складності. Рівень кваліфікації керівників, спеціалістів та службовців визначається їх рівнем освіти і досвідом роботи.

Явочна чисельність — це чисельність працівників, які повинні щоденно з'являтися на роботу.

Облікова чисельність — чисельність, що включає постійних і тимчасових працівників, прийнятих на роботу терміном на один і більше днів, у том числі осіб, відсутніх на роботі з причин, передбачених трудовим законодавством. Це, зокрема, працівники, які перебувають у службових відрядженнях, на навчанні, виконують державні обов'язки, тимчасово непрацездатні. Враховуються і працівники, які зайняті неповний робочий день.

Середньооблікова чисельність — це число працівників, у середньому включених до списку підприємства за певний період. Розраховується відношенням сумарної кількості працівників за списком за усі календарні дні цього періоду до числа днів у періоді (число працівників за вихідний день приймається рівним числу їх за попередній робочий день).

Система оплати праці — це визначений взаємозв'язок між показниками, що характеризують міру (норму) праці та міру її оплати в межах і понад норми праці, які гарантують одержання працівником заробітної плати відповідно до фактично досягнутих результатів праці (відносно норми), погодженої між працівником і роботодавцем ціною його робочої сили.

Норма чисельності — це встановлена чисельність працівників певного професійно-кваліфікаційного складу, необхідна для виконання конкретних виробничих, управлінських функцій або обсягів робіт.

Норма часу — це час, установлений на виготовлення одиниці продукції або на виконання однієї виробничої операції. Інакше кажучи, це норма, що визначає необхідні витрати часу одного працівника або бригади на виконання одиниці роботи (трудомісткість операції) у певних організаційно-технічних умовах.

Контрольні запитання:

1. Які є елементи планування чисельності персоналу?
2. Чим забезпечується дієвість оплати праці?
3. Структура плану персоналу та оплати праці.
4. Мета розроблення плану персоналу та оплати праці.
5. Які види розрізняють під час планування чисельності працівників на підприємстві? Дайте визначення кожному з них.
6. Етапи розроблення плану персоналу та оплати праці.
7. Методи планування фонду оплати праці.
8. Методи планування чисельності персоналу.
9. Місце плану персоналу та оплати праці серед інших розділів загального плану підприємства.
10. Що являє собою укрупнений метод планування персоналу?
11. Зміст методу коригування базової продуктивності праці під дією техніко-економічних факторів.
12. Який метод використовується при планування чисельності спеціалістів та в чому він полягає?
13. Методи вимірювання продуктивності праці.
14. Методи планування продуктивності праці.
15. Плановий бюджет робочого часу й методика його розрахунку.
16. Які фактори впливають на продуктивність праці на підприємстві?
17. Структура фонду оплати праці.
18. Середня заробітна плата й методика її розрахунку
19. Які розділи включає кадрове планування на підприємстві?
20. Фонди годинної, денної та місячної оплати праці робітників і порядок їх розрахунку.

Тести для самоконтролю:

1. Які завдання вирішуються при обґрунтуванні плану забезпечення підприємства кадрами (персоналом)?
 - а) обґрунтовують загальний кількісний склад працюючих по кожній категорії та по окремим підрозділам; загальний фонд заробітної плати та фонди по окремих групах;
 - б) визначають раціональне співвідношення між темпами росту продуктивності праці та середньої заробітної плати; оптимальні пропорції між чисельністю персоналу в промислово-виробничій и невиробничій сферах;
 - в) обґрунтовують заходи, спрямовані на зростання продуктивності праці, економічного використання фонду заробітної плати, удосконалення форм і систем заробітної плати;
 - г) усі перелічені завдання.

2. Які вихідні дані не використовують для розробки поточного плану щодо забезпечення підприємства персоналом?

- а) виробнича програма, характеристика виробничих підрозділів;
- б) норми витрат праці та заробітної плати;
- в) прогнозні розрахунки потреби в кадрах;
- г) собівартість та рентабельність продукції.

3. Планова чисельність робітників наладчиків (Чпл) можна визначити за формулою:

- а) $Чпл = (\Delta Чб * \Delta ВП Ч) / 100$;
- б) $Чпл = E / \Phi \epsilon * Kвн$;
- в) $Чпл = P / \Phi \epsilon * Kвн$;
- г) $Чпл = M * C * Ноб * Ксп$.

4. Чисельність основних робітників розраховується за формулою:

- а) $Чпл = (\Delta Чб * \Delta ВП Ч) / 100$;
- б) $Чпл = T / \Phi \epsilon * Kвн$;
- в) $Чпл = P / \Phi \epsilon * Kвн$;
- г) $Чпл = M * C * Ноб * Ксп$.

5. Загальну чисельність ПВП визначають за формулою:

- а) $Чпвп = T / \Phi \epsilon * Kвн Чобсл Чупр$;
- б) $Чпвп = Чпвп(баз) * Kо / Кпт$;
- в) $Чпвп = Чпвп(баз) \Sigma E$.

6. Які неявки на роботу плануються при розрахунку балансу робочого часу?

- а) відпустки планові, декретні та навчальні, лікарняні, з дозволу адміністрації;
- б) відпустки планові, декретні та навчальні, лікарняні, відгули, з дозволу адміністрації, виконання державних зобов'язань;
- в) відпустки планові, декретні та навчальні, лікарняні, прогули, виконання державних зобов'язань;
- г) з дозволу адміністрації, виконання державних зобов'язань, прогули, відгули, простої

7. Додаткова потреба у персоналі визначається за формулою:

- а) $Чдод = Чк(пвп) - Чп(пвп)$;
- б) $Чдод = Чк(пвп) - Чп(пвп) Чпл * У / 100$;
- в) $Чдод = Чк(пвп) - Чп(пвп) * У / 100$;
- г) $Чдод = (Чк(пвп) - Чп(пвп)) * У / 100$; де
Чк, Чп – Облікова чисельність працівників на початок та кінець року,

Чпл – середньооблікова чисельність працівників у плановому році,
У – планові втрати працівників (вихід на пенсію, вступ до навчального закладу, до Збройних сил).

8. Головні норми та нормативи для планування персоналу:

- а) явочна та списочна чисельність робітників, керівників та спеціалістів;
- б) трудомісткість продукції, продуктивність праці та її приріст;
- в) виробіток на одного робітника, місячна заробітна плата, обсяг товарної продукції.

9. До трудових норм і нормативів не відносяться:

- а) норми видачі спецодягу та спецінструменту;
- б) норми часу і виробітку;
- в) норми обслуговування;
- г) норми управління.

10. План персоналу, його головні показники:

- а) явочна та списочна чисельність робітників, керівників, спеціалістів по цехах та підприємству в цілому;
- б) норми виробітку робітниками за місяць та зміну, середній виробіток 1 робітника, трудомісткість продукції;
- в) середньосписочна чисельність персоналу, продуктивність праці, фонд оплати праці, середньомісячна заробітна плата 1 працівника та за категоріями працівників.

11. До норм витрат праці відносять:

- а) структуру ремонтного циклу;
- б) норму обслуговування;
- в) нормативи відрахування в бюджет з виплаченої заробітної плати;
- г) норму витрат спецодягу;
- д) норму простою в ремонті.

12. Як Ви вважаєте, який з перерахованих варіантів є більш пріоритетним для підприємства?

- а) темп росту продуктивності праці на 10% більш, ніж темп росту заробітної плати;
- б) темпи росту заробітної плати вищі, ніж темпи росту продуктивності праці;
- в) темпи росту продуктивності праці дорівнюють темпам росту заробітної плати;
- г) темпи росту продуктивності праці незначно випереджають ріст заробітної плати.

13. Які з перерахованих факторів не враховуються при використанні методу планування продуктивності праці за нормативами на початок планового періоду?

- а) зниження трудомісткості продукції;
- б) поліпшення використання фонду робочого часу робітниками;
- в) зміна питомої ваги покупних напівфабрикатів;
- г) підвищення середніх норм виробітку.

14. Розрахунок чисельності персоналу ґрунтується на:

- а) кількісній оцінці персоналу;
- б) якісній оцінці персоналу;
- в) аналізі впливу окремих факторів на рівень використання трудових ресурсів;
- г) усі відповіді правильні.

15. У ринкових умовах оцінка потреби в персоналі утруднена у зв'язку:

- а) зі зміною факторів зовнішнього середовища підприємства;
- б) зі зміною факторів внутрішнього середовища підприємства;
- в) зі зміною технічного рівня виробництва;
- г) з розмаїтістю особистісних факторів працівника.

16. Методика розрахунку планової чисельності персоналу не залежить від:

- а) рівня технологічних процесів на підприємстві;
- б) стратегічного плану розвитку підприємства;
- в) специфіки професійної діяльності працівників і галузевих особливостей підприємства;
- г) організаційної структури підприємства.

17. Нормативний метод розрахунку чисельності заснований на:

- а) розробці норм витрат праці на виконання окремих робіт або операцій за станом на початок планового періоду;
- б) визначенні кількості робочих місць і розробці планового балансу робочого часу;
- в) обліку рівня витрат часу й вироблення в базисному періоді.

18. Планове загальне число неявок робітників на підприємстві не включає:

- а) час чергових і додаткових відпусток;
- б) неявки у зв'язку з хворобою;
- в) скорочення тривалості робочого дня у зв'язку з важкими й шкідливими умовами праці;
- г) простої обладнання в ремонті;
- д) час невиходів з дозволу адміністрації;

е) цілоденні простої.

19. Додаткова потреба в персоналі не може бути забезпечена за рахунок:

- а) ліквідації сумісництва посад;
- б) резерву росту продуктивності праці;
- в) розширення зон обслуговування робітниками;
- г) набору персоналу через службу зайнятості;
- д) підготовки працівників у навчальних закладах.

20. Які показники відносяться до основної заробітної плати?

- а) годинні тарифні ставки;
- б) доплати за невідпрацьований час;
- в) відрядні розцінки;
- г) надбавки й доплати в розмірах, які перевищують величину, установлену законодавством.

21. Фонд заробітної плати керівників, фахівців, службовців розраховується на основі:

- а) штатного розкладу й системи посадових окладів;
- б) розрядів робіт і тарифних ставок;
- в) розрахункової чисельності персоналу, посадового окладу й системи доплат і надбавок.

22. Середньоденну заробітну плату робітника визначають:

- а) розподілом загального фонду заробітної плати на середньоспискову чисельність робітників;
- б) розподілом денного фонду заробітної плати на загальне число відпрацьованих днів усіма робітниками;
- в) множенням середньогодинної тарифної заробітної плати на тривалість зміни;
- г) розподілом загального фонду заробітної плати на число відпрацьованих людино-днів.

23. До вихідних даних для розрахунку фонду заробітної плати не включають:

- а) нормативи трудомісткості одиниці продукції на початок планового періоду;
- б) план по обсягах виробництва у вартісному вираженні;
- в) планова кількість виробництва продукції в натуральному вираженні;
- г) систему преміювання підприємства;
- д) систему доплат і надбавок;
- е) баланс робочого часу одного робітника.

24. Величина надбавок до заробітної плати керівників повинна відповідати:

- а) рівню кваліфікації працюючого;
- б) відношенню керівника до підлеглих;
- в) конкретним результатам діяльності керівника;
- г) існуючій системі преміювання.

25. План підготовки персоналу не включає заходи щодо:

- а) підготовки нових кадрів;
- б) ротації керівників;
- в) підвищення кваліфікації робітників;
- г) скорочення робочих місць;
- д) підвищення кваліфікації керівників.

Задача №1.

Робітник-відрядник 3-го розряду при місячній нормі виробітку 200 виробів у травні 2023 року виготовив 250 виробів. Відрядну розцінку встановлено в розмірі 45,00 грн./шт. Положенням про оплату праці визначено, що за виробіток понад норму відрядні розцінки збільшуються:

- при виробітку від 101 до 110 % норми — на 5 %;
- при виробітку від 111 до 120 % — на 10 %;
- при виробітку від 121 до 130 % — на 15 %;
- при виробітку більше 130 % — на 20 %.

Задача №2.

Будівельно-виробниче об'єднання має річний обсяг будівельно-монтажних робіт, які виконує власними силами, в розмірі 195000 тис.грн. Виробіток на одного працюючого у звітному році склав 55 тис.грн. Планування організаційно-технічних заходів зменшить витрати праці на виконання будівельно-монтажних робіт. Економія чисельності працюючих у плановому році за рахунок окремих факторів передбачається у такій кількості, осіб:

- підвищення питомої ваги збірного будівництва – 74;
- підвищення рівня механізації будівельно-монтажних робіт – 15;
- зміна структури виробництва – 65;
- запобігання внутрішньозмінним втратам робочого часу – 41.

Визначити:

- 1) зростання продуктивності праці в цілому по об'єднанню в плановому році;
- 2) відносне зростання продуктивності праці під впливом кожного фактора.

Задача №3.

Слюсар 3-го розряду протягом місяця згідно з планом відпрацював 24 робочі зміни тривалістю 8 год кожна. Він виконав планове завдання на 105%, фактично

виготовивши 630 металовиробів. За кожну одиницю продукції, вироблену понад план, розцінка збільшується удвічі. Годинна тарифна ставка 3-го розряду становить 6,32 грн. Нарахувати місячну заробітну плату слюсарю 3-го розряду за відрядно-прогресивною формою оплати праці.

Задача №4.

Чисельність промислово-виробничого персоналу на підприємстві в базовому році склала 4500 осіб. У плановому році обсяг виробництва збільшився на 5,2%, а відносна економія працюючих склала 41 осіб. Обчислити приріст продуктивності праці у плановому році.

Задача №5.

Бригада робітників у складі трьох осіб, працюючи разом, виконала виробниче завдання і заробила 40000 грн. Робітник “А” відпрацював при цьому 24 дні і мав КТУ (коефіцієнт трудової участі) 3,2. Робітник “Б” відпрацював 22 дні і мав КТУ 2,5. Робітник “С” відпрацював 20 днів і мав КТУ 2,0. Розподілити бригадний заробіток пропорційно внеску кожного робітника у спільну роботу з урахуванням встановлених КТУ.

Задача №6.

Розрахувати планову чисельність працівників кожної професії за такими даними: виробнича програма підприємства на рік – 450000 од. Трудомісткість окремих видів робіт на один виріб становить: свердлувальні роботи – 15 нормо-годин, токарні – 10 нормо-годин, шліфувальні – 4 нормо-години, фрезерні – 8 нормо-годин, складальні роботи – 15 нормо-годин. Середній відсоток виконання норм виробітку – 110%. Річний корисний фонд часу одного працівника – 1680 год. Кількість допоміжних робітників – 25% від кількості відрядників.

Задача №7.

Визначити місячний фонд заробітної плати та середньорічну заробітну плату робітника.

Кількість виробів за планом на рік: виріб А – 18000 шт.; виріб Б – 24000 шт. Відрядна розцінка за виріб А – 6,64 грн, за виріб Б – 4,41 грн. Фонд тарифної заробітної плати основних робітників за виготовлення інших виробів 220 тис. грн. Доплати: до годинного – 40% від тарифного фонду заробітної плати, до денного – 5% від годинного фонду, до годинного – 15% від денного фонду. Облікова чисельність робітників – 250 осіб.

ТЕМА 9. Виробнича інфраструктура

Інфраструктура – це сукупність складових частин будь-якого об'єкта, що мають підпорядкований (допоміжний) характер і забезпечують умови для нормальної роботи об'єкта в цілому.

Інфраструктура підприємства – це комплекс цехів, господарств і служб підприємства, які забезпечують необхідні умови для функціонування підприємства в цілому. Розрізняють виробничу та соціальну інфраструктури.

Виробнича інфраструктура підприємства – це сукупність відділів та цехів, що не приймають прямої участі у виробництві товарів, але за рахунок своєї специфіки створюють всі умови, що необхідні для виробництва товарів чи для функціонування головних підрозділів підприємства.

Технологічна оснастка – засоби технологічного оснащення, які доповнюють обладнання для виконання частини технологічного процесу. До технологічної оснастки належать патрони, люнети, інструмент, пристрої для базування і закріплення деталей тощо.

Планування — заздалегідь визначений порядок дій, які потрібні для досягнення поставленої мети. Планування — оптимальний розподіл ресурсів для досягнення поставленої мети.

Ремонт – це процес відновлення початкової дієспроможності устаткування, яку було втрачено в результаті виробничого використання. Підрозділи, що входять до складу ремонтного господарства, здійснюють технічне обслуговування та ремонт засобів праці, монтаж і введення в дію нового устаткування, виготовлення запасних частин і нестандартного обладнання, модернізацію діючих машин та устаткування.

Ремонтний цикл – проміжок часу між двома капітальними ремонтами або між початком експлуатації та першим капітальним ремонтом;

Міжремонтний період – проміжок часу роботи устаткування чи іншого засобу праці між двома суміжними (черговими) ремонтами.

Структура ремонтного циклу – перелік і послідовність планових ремонтів, процесів технічного обслуговування в межах одного ремонтного циклу.

Планово-запобіжний ремонт – система організаційно-технічних заходів, яка передбачає періодичне проведення за раніше складеними графіками робіт з профілактичного огляду та обслуговування машин і обладнання, їх поточного, середнього та капітального ремонтів. Система планово-запобіжного ремонту являє собою в організаційному відношенні широкий комплекс організаційно-технічних заходів (від профілактичного огляду і обслуговування до поточного та капітального ремонтів основних фондів).

Контрольні запитання:

1. Що включає в себе поняття інфраструктури виробничого підприємства?

2. У чому полягають особливості функціонування підрозділів виробничої інфраструктури?
3. Які особливості планування інфраструктури виробничого підприємства?
4. Які є складові виробничої інфраструктури?
5. Що включає в себе поняття інфраструктури виробничого підприємства?
6. Як відбувається планування технологічною оснасткою?
7. Як відбувається планування потреби в інструментах універсального та спеціального призначення?
8. Які вихідні дані використовують під час планування потреби в інструментах?
9. Як обчислюють загальну трудомісткість виготовлення інструментів?
10. Які показники затверджуються інструментальному цеху?
11. Як визначити кількість слюсарів із ремонту й технічного обслуговування устаткування?
12. Як обчислюють середньорічні обсяги робіт з ремонту устаткування?
13. Що є основою планування потреби в усіх видах енергії?
14. Які особливості планування інфраструктури виробничого підприємства?
15. Які є складові виробничої інфраструктури?
16. Як розраховують середньорічні обсяги робіт із технічного обслуговування?
17. Які статті входять до робочого енергобалансу підприємства?
18. Як обчислюють потребу підприємства в енергії та паливі?
19. Що є основою планування потреби в усіх видах енергії?
20. Що включає в себе ремонтне обслуговування виробництва?
21. Як відбувається визначення трудомісткості ремонтних робіт і потреби в матеріально-технічних ресурсах?

Тести для самоконтролю:

1. Виробнича інфраструктура підприємства — це:
 - а) сукупність цехів, господарств і служб підприємства, які безпосередньо беруть участь у процесі виробництва та забезпечують необхідні умови у процесі функціонування підприємства;
 - б) комплекс цехів, господарств і служб підприємства, які займаються технічним обслуговуванням виробництва;
 - в) сукупність підрозділів, які прямо не беруть участі у створенні профільної продукції, але своєю діяльністю створюють необхідні умови для функціонування основних виробничих цехів.
2. Під виробничою структурою підприємства розуміють

а) комплекс цехів, господарств і служб підприємства, які забезпечують необхідні умови для функціонування підприємства в цілому;

б) сукупність підрозділів, які прямо не беруть участь у створенні основної продукції, але своєю діяльністю створюють необхідні умови для успішного функціонування основних виробничих цехів;

в) комплекс служб, які забезпечують необхідні умови роботи для працівників підприємства.;

г) всі відповіді вірні.

3. Інструментальний цех — це:

а) структурний підрозділ, що проектує та постачає технологічну оснастку для виробничих підрозділів;

б) структурний підрозділ, що здійснює виготовлення, ремонт і відновлення інструменту;

в) структурний підрозділ, на якому зберігається виготовлений, відремонтований та придбаний інструмент.

4. В енергетичному балансі підприємства відображається:

а) система показників, що характеризує потребу підприємства у різних видах енергії, а також джерела їхнього покриття;

б) централізоване енергопостачання;

в) собівартість виробництва електроенергії;

г) напрямки використання енергоресурсів;

д) чисельність працівників, зайнятих енергообслуговуванням виробництва.

5. Виробнича програма транспортного цеху складається з:

а) обсягів транспортних послуг у натуральному та вартісному виразі;

б) прогресивних норм витрат енергії та палива;

в) обсягів послуг інструментального господарства в натуральному виразі.

6. Виробнича інфраструктура включає:

а) заготівельні, механічні, складальні цехи;

б) медпункти, стадіони, профілакторії;

в) допоміжні та обслуговуючі цехи, комунікаційні мережі;

г) все вищезазначене.

7. Інструментальне господарство – це:

а) сукупність внутрішньовиробничих підрозділів підприємства, які займаються придбанням, проектуванням, виготовленням і ремонтом технологічної оснастки, її обліком зберіганням і видачею на робочі місця;

- б) підрозділи підприємства, які займаються систематичним технічним обслуговуванням, виконанням ремонтних робіт та заходів з технічної діагностики;
- в) господарство, яке забезпечує підприємство всіма видами енергії встановлених параметрів при мінімумі витрат;
- г) сукупність підрозділів, які потребують різноманітного оснащення та інструменту.

8. Ремонтне господарство – це:

- а) сукупність внутрішньовиробничих підрозділів підприємства, які займаються придбанням, проектуванням, виготовленням і ремонтом технологічної оснастки, її обліком зберіганням і видачею на робочі місця;
- б) підрозділи підприємства, які займаються систематичним технічним обслуговуванням, виконанням ремонтних робіт та заходів з технічної діагностики;
- в) господарство, яке забезпечує підприємство всіма видами енергії встановлених параметрів при мінімумі витрат;
- г) сукупність підрозділів, які потребують різноманітного оснащення та інструменту.

9. Модернізація – це:

- а) процес відновлення початкової дієспроможності устаткування, яку було втрачено в результаті виробничого використання;
- б) сукупність організаційно-технічних заходів із покращення основних параметрів і характеристик агрегатів;
- в) перелік і послідовність планових ремонтів, процесів технічного обслуговування в межах одного ремонтного циклу;
- г) план-графік планово-попереджувального ремонту.

10. Вантажний потік – це:

- а) кількість вантажів, які необхідно перемістити за певний час;
- б) кількість вантажі, які переміщуються в певному напрямку між окремими пунктами;
- в) загальна кількість вантажу, доставленого на підприємство;
- г) перелік напрямків транспортних перевезень підприємства.

11. Вантажооборот – це:

- а) загальна кількість вантажів, які необхідно перемістити за певний час;
- б) кількість вантажі, які переміщуються в певному напрямку між окремими пунктами;
- в) загальна кількість вантажу, доставленого на підприємство;
- г) перелік напрямків транспортних перевезень підприємства.

12. Комплекс галузей господарства, обслуговуючих виробництво, включаючи будівництво доріг, каналів, водосховищ, портів, мостів, аеродромів, складів, енергетичних господарств, транспорт, зв'язок, водозабезпечення та каналізацію, освіту, науку, охорону здоров'я — це:

- а) інфраструктура;
- б) виробнича інфраструктура;
- в) соціальна інфраструктура;
- г) інфраструктура ринку праці.

13. Сукупність об'єктів, що забезпечують функціонування ринку праці, сприяють ефективній зайнятості, регулюють відносини між роботодавцями і працівниками з приводу оплати праці, вирішення трудових конфліктів, управління міграційними процесами в країні — це:

- а) інфраструктура;
- б) виробнича інфраструктура;
- в) соціальна інфраструктура;
- г) інфраструктура ринку праці.

14. До виробничої інфраструктури не належать:

- а) комунікаційні мережі;
- б) допоміжні та обслуговуючі цехи, дільниці й господарства;
- в) засоби збирання та обробки інформації;
- г) житлово-комунальне господарство.

15. Основна місія якої інфраструктури полягає в стабільній експлуатації комунікацій, процесорів і операторів, які знаходяться за межами та на території земельного відводу підприємства?

- а) зовнішня інфраструктура;
- б) внутрішня інфраструктура;
- в) виробнича інфраструктура;
- г) соціальна інфраструктура.

16. Технічне обслуговування допоміжного та обслуговуючого виробництв є основною місією:

- а) зовнішньої інфраструктури;
- б) внутрішньої інфраструктури;
- в) виробничої інфраструктури;
- г) соціальної інфраструктури.

Задача №1.

Проаналізувати ступінь оновлення випуску продукції у звітному році за даними таблиці 2.9.1.

Таблиця 2.9.1 - Ступінь оновлення випуску продукції

Показники	План	Факт
Кількість видів продукції,	86	94
в тому числі нових видів	22	18
Обсяг виробництва продукції в гуртових цінах підприємства, тис. грн.,	4900	5000
в тому числі нових видів, тис. грн.	1620	1280

Задача №2.

У механообробному цеху на дільниці 10 токарних верстатів, на них протягом місяця виготовляються 3 найменувань деталей. Кожна з деталей у процесі обробки на дільниці в середньому обробляється на п'ятьох операціях. Визначити коефіцієнт закріплення операцій і тип виробництва на дільниці.

Задача №3.

На безперервно-потоківій лінії обробляється деталь. Визначити такт, розрахувати кількість робочих місць, швидкість роботи лінії, довжину конвеєра та коефіцієнт використання обладнання.

Режим роботи тризмінний, тривалість зміни 450 хвилин, регламентовані перерви – 30 хвилин в зміну. Програма випуску становить 280 штук на добу. Відстань між суміжними виробами – 1,5 м. швидкість роботи лінії, довжину конвеєра та коефіцієнт використання обладнання.

Таблиця 2.9.2. – Норми часу по операціях

Номер операції	1	2	3	4	5	6	7
Норма часу, хв.	4	1	2	5	3,7	4	3

ТЕМА 10. Витрати виробництва

Мета планування витрат - оптимізація поточних витрат підприємства, що забезпечує необхідні темпи зростання прибутку й рентабельності на підставі раціонального використання грошових, трудових і матеріальних ресурсів.

Собівартість продукції - це виражені у грошовій формі витрати підприємства на виробництво й реалізацію продукції.

Калькуляційні статті – це затрати, які відрізняються між собою функціональною роллю у виробничому процесі і місцем виникнення. За статтями витрат визначають собівартість одиниці продукції, тобто калькуляцію.

Кошторис витрат - це зведений план усіх витрат підприємства на плановий період виробничо-фінансової діяльності.

Непропорційні витрати – це витрати, розмір яких змінюється більшою мірою (прогресуючі), ніж обсяг виробництва, або повільніше, ніж обсяг виробництва.

Постійні витрати – це витрати, абсолютний розмір яких із збільшенням (зменшенням) обсягу випуску продукції істотно не змінюється.

Змінні витрати - це витрати, загальна сума яких за певний час залежить від обсягу виготовленої продукції

Пропорційні витрати – це витрати, які змінюються прямо пропорційно обсягу виробництва.

Прямі витрати - це витрати, які можна віднести безпосередньо на певний виріб або деталь.

Непрямі витрати – це витрати, які не можна безпосередньо віднести на певний виріб або деталь, тому що вони пов'язані не з виготовленням конкретних виробів, а з процесом виробництва в цілому (наприклад, зарплата обслуговуючого й управлінського персоналу, утримання та експлуатація будівель, споруд, машин тощо).

Елементні витрати (однорідні) – це витрати, які мають однаковий економічний зміст і є первинними

Комплексні витрати – це витрати, різномірні за складом, охоплюють кілька елементів витрат (витрати на утримання й експлуатацію устаткування, цехові витрати та ін.).

Контрольні запитання:

1. У якій послідовності складають зведений кошторис витрат операційної діяльності?
2. З яких складових формується собівартість готової та реалізованої продукції?
3. Які витрати включають до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)?
4. Як впливає на рівень витрат зміна обсягу виробництва?
5. У якій послідовності розробляють план собівартості продукції?
6. Які використовують вихідні дані та які питання вирішуються під час планування собівартості продукції?
7. Як визначити витрати за статтею «Прямі матеріальні витрати»?
8. Які витрати включають до калькуляційної статті «Загальновиробничі витрати»?

9. Із чого складається собівартість реалізованої продукції?
10. Які фактори впливають на рівень витрат на виробництво продукції?
11. Чи впливає зміна структури продукції (номенклатури) на витрати? Яким чином?

Тести для самоконтролю:

1. Кошторис витрат - це
 - а) зведений план усіх витрат підприємства на плановий період виробничо-фінансової діяльності;
 - б) зведений план витрат виробничих цехів на плановий період виробничо-фінансової діяльності;
 - в) зведений план основних витрат підприємства на плановий період виробничо-фінансової діяльності.

2. Усі витрати підприємства під час планування поділять на
 - а) одночасні і поточні
 - б) постійні і змінні
 - в) річні і планові
 - г) правильна відповідь відсутня

3. Виражені у грошовій формі витрати підприємства на виробництво й реалізацію продукції – це...
 - а) комплексні витрати
 - б) собівартість продукції
 - в) елементні витрати
 - г) фіксовані витрати

4. Класифікація витрат на бізнес-модель:
 - а) фіксовані витрати;
 - б) змінні витрати;
 - в) економія на масштабі;
 - г) всі відповіді вірні.

5. Витрати, які пов'язані з бізнес-моделлю:
 - а) це обов'язкові витрати, які потрібні для того щоб отримати прибутки в майбутньому;
 - б) це витрат для підвищення ефективності діяльності підприємства;
 - в) це витрати для виробництва товарів для споживача;
 - г) це обов'язкові витрати для розширення підприємства.

6. Витрати, загальна сума яких за певний час залежить від обсягу виготовленої продукції.

- а) пропорційні витрати
- б) прямі витрати
- в) елементні витрати
- г) змінні витрати

7. Змінні витрати - це витрати, величина яких:

- а) змінюється на одиницю продукції внаслідок НТП
- б) нестабільна у часі
- в) залежить від продуктивності праці
- г) залежить від обсягу виробництва

8. Витрати, які можна віднести безпосередньо на певний виріб або деталь.

- а) пропорційні витрати
- б) прямі витрати
- в) елементні витрати
- г) змінні витрати

9. Витрати, які змінюються прямо пропорційно обсягу виробництва

- а) пропорційні витрати
- б) прямі витрати
- в) елементні витрати
- г) змінні витрати

10. Витрати, різномірні за складом, охоплюють кілька елементів витрат (витрати на утримання й експлуатацію устаткування, цехові витрати та ін.?)

- а) пропорційні витрати
- б) прямі витрати
- в) комплексні витрати
- г) змінні витрати

11. Затрати, які відрізняються між собою функціональною роллю у виробничому процесі і місцем виникнення - це

- а) статті прибутку
- б) статті витрат
- в) калькуляційні статті
- г) змінні статті

12. До складу економічних елементів операційних витрат входять:

- а) матеріальні витрати, на оплату праці, амортизація;

б) матеріальні витрати, на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати;

в) матеріальні витрати, на оплату праці, амортизація, інші операційні витрати;

г) матеріальні витрати, на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, фінансові витрати, інші операційні витрати.

13. Кошторис витрат це....

а) зведений план усіх витрат підприємства на плановий період виробничо-фінансової діяльності;

б) витрати, загальна сума яких за певний час залежить від обсягу виготовленої продукції;

в) витрати, які можна віднести безпосередньо на певний виріб або деталь;

г) оптимізація поточних витрат підприємства, що забезпечує необхідні темпи зростання прибутку й рентабельності на підставі раціонального використання грошових, трудових і матеріальних ресурсів.

14. Фінансування - це

а) залучення необхідних коштів для покриття потреби підприємства в основному й оборотному капіталі

б) залучення необхідних коштів для покриття потреби підприємства в оборотному капіталі;

в) залучення необхідних коштів для покриття потреби підприємства в основному капіталі

15. Собівартість є основною для:

а) встановлення ціни

б) визначення фондівіддачі

в) вибору виду підприємницької діяльності

г) визначення точки беззбитковості

16. Визначте питому вагу витрат на оплату праці, якщо загальна сума поточних витрат становить 240 тис. грн, витрати на оплату праці 48 тис. грн. Вкажіть правильну відповідь

а) 20%

в) 0,2%

б) 2%

г) 5%

Задача №1.

На поточний рік затрати на товарну продукцію заплановані в сумі 19300 тис. грн., а у базовому вони становили 20200 тис. грн. Обсяг товарної продукції поточного року 19600 тис. грн, а базового – 22600 тис. грн. На скільки відсотків заплановано знизити собівартість продукції в плановому році?

Задача №2.

Розробити планову калькуляцію виробу, використовуючи вихідну інформацію, табл. 2.10.1.

Таблиця 2.10.1 – Вихідні дані

Показник	Значення
Витрати конструктивних матеріалів, кг	
- сталь	6
- бронза	1,2
Закупівельна ціна матеріалів. грн/т	
- сталь	980
- бронза	4000
Трудомісткість виробу, нормо-год.	2,4
Тарифна ставка середнього розряду робіт, к./год	800
Відсоток додаткової заробітної плати, %	15
ЄСВ, %	37,5
Витрати на утримання та експлуатацію обладнання, %	218
Загальновиробничі витрати, %	80
Адміністративні витрати, %	84
Комерційні витрати, %	24
Рентабельність виробу, %	14

Задача №2.

Розрахувати собівартість товарної продукції за планом, планові витрати на 1 грн. та відсоток зниження витрат порівняно з минулим роком згідно з вихідною інформацією, табл. 2.10.2.

Таблиця 2.10.2 – Вихідні дані

Показник	Значення
Товарна продукція в базовому періоді, тис. грн.	6800
Витрати на 1 грн. товарної продукції в базовому періоді, грн.	0,9
Умовно-постійні витрати в базовому році, тис. грн.	1500
Збільшення обсягу виробництва у плановому періоді, %	10
Збільшення умовно-постійних витрат, %	4
Економія витрат за рахунок впровадження нової техніки, тис. грн.	72

Задача №3.

Розробити зведений кошторис витрат на виробництво в плановому періоді та планову собівартість валової та товарної продукції, використовуючи вихідну інформацію, табл. 2.10.3.

Таблиця 2.10.3 – Вихідні дані

Показник	Значення
Матеріальні витрати, тис. грн.	5400
Заробітна плата, тис. грн.	2300
Відрахування на соціальні заходи, тис. грн.	1000
Амортизація основних фондів і нематеріальних активів, тис. грн.	800
Інші витрати, тис. грн.	500
Витрати, що не враховуються у виробничу собівартість продукції, тис. грн.	450
Витрати майбутніх періодів, тис. грн.	
- на початок року	100
- на кінець року	400
Залишки незавершеного виробництва, тис. грн.	
- на початок року	400
- на кінець року	200
Позавиробничі витрати, тис. грн.	350

Задача №4.

Розрахувати зниження собівартості продукції по підприємству, якщо заплановано здійснити ряд організаційно-технічних заходів, які дадуть змогу зменшити затрати матеріальних ресурсів на одиницю продукції на 7,2 грн і знизити трудомісткість виготовлення одиниці продукції з 2,12 год. до 1,8 год. Годинна тарифна ставка I розряду – 20,44 грн. Додаткова заробітна плата становить 12% основної, а відрахування на соціальні заходи – 37% основної і додаткової заробітної плати. Обсяг випуску продукції в натуральних одиницях становитиме в плановому році 3500 шт.

Задача №5.

Визначити вплив на собівартість продукції збільшення її випуску на 25%, якщо загальна сума умовно-постійних витрат становила 9 тис. грн, а собівартість товарної продукції – 27 тис. грн.

ТЕМА 11. Фінансове планування і контроль на підприємстві

Фінансове планування — це процес визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності підприємства, а також джерел їх надходження.

Фінансування — це залучення необхідних коштів для покриття потреби підприємства в основному й оборотному капіталі.

Операційна діяльність — це основна діяльність підприємства, пов'язана з виробництвом і реалізацією продукції. У процесі планування визначають дохід від реалізації продукції та інший операційний дохід (наприклад, реалізація інших оборотних активів).

Фінансова діяльність — це діяльність, яка приводить до змін розміру та складу власного та позикового капіталу підприємства.

Надходження коштів — це виручка від реалізації продукції та послуг, сплата рахунків дебіторів, надходження дивідендів за акціями підприємства, від продажу старого обладнання, доходи від оренди тощо.

Видатки — це платежі за матеріали, куповані напівфабрикати, сплата кредиторської заборгованості й відсотків за кредит, виплачена заробітна плата, за оренду приміщень, страхові внески, виплата дивідендів і т. ін.

Прибуток — це частина заново створеної вартості й водночас показник результату фінансово-господарської діяльності підприємства. Узагальнюючими фінансовими показниками діяльності підприємства є валовий і чистий прибуток.

Фінансова робота на підприємстві - система економічних заходів по визначенню фінансових ресурсів в обсягах, необхідних для забезпечення економічного і соціального розвитку підприємств, здійснення контролю за їх використанням.

Платіжний календар - інструмент оперативного планування фінансової діяльності підприємства.

Контрольні запитання:

1. Назвіть принципи фінансового планування.
2. Поясніть суть та основні завдання фінансової стратегії підприємства?
3. Що є основними завданнями фінансового планування?
4. Поясніть, як формується фінансова політика підприємства?
5. У чому полягає оперативне фінансове планування?
6. Що є основним інструментарієм короткострокового фінансового планування на сьогодні?
7. Яка мета та основні завдання фінансового планування на підприємстві?
8. Якими інструментами користуються при короткостроковому фінансовому плануванні?
9. На що спрямоване стратегічне фінансове планування?
10. Які методи застосовують у процесі розроблення фінансових планів?

11. Які складові фінансового плану підприємств державної форми власності?
12. Яка найбільш поширена форма фінансового плану підприємства недержавної форми власності?
13. Що розуміється під оперативним фінансовим планом?
14. Поясніть особливості планування прибутку?
15. Як виконується оцінка фінансового становища підприємства? Які групи оцінних показників і які розрахунки виконуються?
16. Поясніть поняття «криза ліквідності».
17. Поясніть призначення касового плану?
18. Поясніть які умови прибутковості підприємства?
19. Як виконується аналіз «витрати - обсяг - прибуток», його суть і застосування?

Тести для самоконтролю:

1. Процес фінансового планування включає етапи:
 - а) аналіз фінансової ситуації;
 - б) розроблення загальної фінансової стратегії підприємства;
 - в) контролінг.
 - г) усі відповіді вірні
2. Фінансовий план включає:
 - а) план прибутків, заробітної плати, собівартості продукції, чисельності персоналу;
 - б) інвестиції, інновації, обсяг товарної продукції, кошторис витрат;
 - в) доходи та витрати, їх баланс, прибутки та збитки, касовий та кредитний плани, план фінансування та формування уставного фонду.
3. До складу фінансових нормативів входять:
 - а) норматив чисельності працюючих;
 - б) податок на прибуток;
 - в) витрати матеріалів на ремонтні роботи; г) відрахування до фонду соціального страхування.
4. До поточних активів відносяться:
 - а) зобов'язання перед кредиторами;
 - б) засоби, які протягом року перетворюються в гроші;
 - в) основний капітал.
5. Пасиви підприємства - це:
 - а) оборотний капітал;

- б) акціонерний капітал;
- в) заборгованість по податках.

6. Прибуток від іншої реалізації включає:

- а) витрати на паливо, газ, відрахування на страхування;
- б) дохід від продажу іноземної валюти;
- в) виплачені дивіденди за акціями;
- г) кредиторську заборгованість.

7. Прибуток від фінансових інвестицій створюється за рахунок:

- а) володіння корпоративними правами;
- б) отриманих боргів, списаних як безнадійні;
- в) отриманих пенею й неустойок;
- г) розміщення коштів на депозитних рахунках.

8. Фінансовий план включає такі розділи:

- а) план прибутків і збитків;
- б) план податкових платежів;
- в) балансовий план;
- г) прогноз руху грошових коштів.

9. Активи підприємства - це:

- а) кошти, вкладені в майно підприємства;
- б) все те, що утворить майно підприємства й має вартість;
- в) грошові зобов'язання перед кредиторами;
- г) основний та оборотний капітал підприємства.

10. Балансовий план - це:

- а) співвідношення оборотних і необоротних активів підприємства на певний момент часу;
- б) співвідношення засобів, вартості майна, зобов'язань і капіталу підприємства на певний момент часу в грошовому вираженні;
- в) все те, що утворить майно підприємства й має вартість;
- г) третій розділ фінансового плану.

11. Готівка на кінець періоду визначається як:

- а) сума коштів на початок періоду, надходження готівки й відтоку коштів;
- б) сума коштів на початок періоду й виторгу від реалізації за винятком відтоку коштів ;
- в) сума коштів на початок періоду й надходження коштів від реалізації продукції.

12. Фінанси підприємств - це:

- а) грошові відносини між підприємствами та їх, засновниками з приводу формування статутного капіталу та надходження пайових внесків
- б) система грошових відносин, що виникають в процесі розподілу і перерозподілу ВВП для задоволення суспільних інтересів і потреб та забезпечення безперервності відтворювального процесу
- в) грошові відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення
- г) грошові відносини, які виникають у процесі господарської діяльності підприємств.

13. Основне призначення фінансів підприємств:

- а) здійснення господарської діяльності
- б) розподіл отриманих доходів і накопичень
- в) забезпечення конкурентоспроможності продукції
- г) виконання соціально-економічних програм розвитку

14. Фінансові ресурси підприємства - це:

- а) грошові фонди, які формуються в процесі розподілу і використання ВВП за певний період
- б) статут, капітал підприємств грошові кошти, які є в розпорядженні підприємства
- в) вартісна оцінка майна, яким володіє підприємство

15. Капітал підприємства - це фінансові ресурси, що:

- а) інвестують для забезпечення господарської діяльності, розширення та розвитку виробництва
- б) направляються на споживання
- г) направляються на утримання і розвиток об'єктів соціальної сфери залишаються в резерві

16. Які фінансові ресурси не належать до власних ?

- а) амортизаційні відрахування
- б) доход від реалізації майна, що вибуло
- в) статутний капітал
- г) надходження дивідендів від акцій, облігацій та інших видів цінних паперів

17. Які фінансові ресурси належать до позичкових?

- а) внески засновників у статутний капітал
- б) кредити комерційних банків
- в) кредиторська заборгованість

г) страхові відшкодування

18. В основу організації фінансів підприємств покладено:

- а) форми власності
- б) порядок сплати податкових зобов'язань
- в) комерційний розрахунок
- г) напрямок діяльності підприємства на перспективу

19. Фінансова робота на підприємстві - це:

- а) діяльність з управління фінансами підприємств
- б) система економічних заходів по визначенню фінансових ресурсів в обсягах, необхідних для забезпечення економічного і соціального розвитку підприємств, здійснення контролю за їх використанням
- в) здійснення платежів за своєчасне проведення грошових розрахунків
- г) виділення фінансових служб і відділів

20. Що таке фінансове планування?

- а) баланс грошових коштів
- б) баланс доходів і видатків
- в) розрахунок потреби у фінансових ресурсах у плановому періоді
- г) розробка планів фінансового забезпечення загального розвитку підприємства на п'ять років

21. Що таке перспективний фінансовий план?

- а) баланс доходів і видатків
- б) платіжний календар на місяць, на 10 днів, на 5 днів
- в) розрахунок витрат і відрахувань
- г) розробка фінансового забезпечення загального розвитку підприємства на п'ять років

22. Що таке поточний фінансовий план?

- а) баланс доходів і видатків
- б) платіжний календар
- в) розрахунок очікуваних грошових надходжень
- г) розрахунок витрат і відрахувань

23. Суть оперативного фінансового планування:

- а) розрахунок очікуваних грошових надходжень
- б) розрахунок витрат і відрахувань
- в) визначення черговості розрахунків
- г) складання платіжного календаря і контроль за його виконанням

24. Балансовий метод фінансового планування - це:

- а) економіко-математичне моделювання
- б) метод балансування підсумкових показників
- в) ув'язка фінансових показників дохідної і витратної фінансового плану
- г) розрахунково-аналітичний метод

25. Яке призначення перспективного фінансового планування?

- а) контроль за платоспроможністю підприємства
- б) фінансове забезпечення досягнення стратегічних цілей
- в) контроль за своєчасністю платежів
- г) фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності

26. Валовий прибуток (збиток) розраховується як

- а) як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат
- б) як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції
- в) як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат
- г) як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з прибутку

27. Прибуток (збиток) від операційної діяльності визначається

- а) як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат
- б) як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції
- в) як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат
- г) як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків з прибутку

Задача №1.

Розрахуйте величину наявних коштів на кінець кварталу якщо відомо: прибуток від реалізації продукції дорівнює 2048 тис. у.о., податок на прибуток - 30%, амортизація - 576 тис. у.о., ріст кредиторської заборгованості -510 тис. у.о., ріст дебіторської заборгованості - 300 тис. у.о. , придбання основних фондів - 900 тис. у.о., одержання кредиту -1200 тис. у.о. погашення кредиту - 240 тис. у.о. , наявні засоби на початок кварталу - 1458 тис. у.о..

Задача №2.

Визначити планову точку беззбитковості за такими даними:

- ціна виробу — 3 тис. грн.;
- постійні витрати — 10 млн. грн.;
- змінні витрати — 1 тис. грн. на один виріб.

Задача №3.

Предметом бізнесової діяльності підприємця є виготовлення і реалізація дитячих іграшок.

Елементи поточних витрат на виробництво такі :

- сировина і матеріали – 50 грн.
- виплати на оплату праці з відрахуваннями – 120 грн.
- інші витрати – 64 грн.

Ціна продажу одного виробу – 250 грн.

Знайти : необхідний обсяг реалізації продукції, який забезпечив би одержання підприємцем 210 тис. грн. чистого прибутку.

Задача №4.

Підприємство планує збільшити розміри прибутку до 30 млн. грн. Тоді кількість виробів, які необхідно реалізувати, щоб одержати плановий розмір прибутку, дорівнюватиме 20 тис. шт.

Необхідну кількість виробів розраховують за такою формулою:

$$\text{Окр} = (\text{Спост} + \text{Пр}) / (\text{Ц} - \text{V}),$$

де Пр — прибуток до оподаткування, тис. грн.

На скільки збільшить виробництво 20 тис. шт. виробів прибуток?

Задача №5.

Витрати на 1 грн. продукції, що реалізується у звітному періоді, — 85 коп. (розраховують як відношення повної собівартості продукції до обсягу реалізації в оптових цінах).

Планується зниження витрат на 1 грн. продукції, що буде реалізована, на 3 коп. Обсяг реалізації, що планується, в оптових цінах — 1500 тис. грн.

Знайти прибуток від реалізації продукції у плановому періоді.

Задача №6.

Обсяг виробництва на підприємстві становить 6410 од. Ціна одного виробу – 284 грн./од. Постійні витрати за рік становлять 198000 грн. Змінні витрати становлять 193 грн/од. Знайти:

- прибуток підприємства;
- зміну прибутку при збільшенні обсягу виробництва на 10%;

- зміну прибутку при збільшенні змінних витрат на 5% та збільшенні постійних витрат на 2%.

Задача №7.

Розробити план з прибутку підприємства за вихідною інформацією, табл. 2.11.
Таблиця 2.11 – Вихідні дані

Показник	Значення
План реалізації продукції за виробами, тис. шт.:	75
- виріб А	82
- виріб Б	124
- виріб В	
Планово-розрахункова ціна з ПДВ, грн/од.:	52
- виріб А	76
- виріб Б	148
- виріб В	
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	15680
Інші операційні доходи, тис. грн	3800
Адміністративні витрати, тис. грн	680
Витрати на збут, тис. грн	130
Дохід від участі в капіталі, тис. грн	1100
Фінансові витрати, тис. грн	520
Ставка податку на прибуток, %	25

Задача №8.

Підприємство виробляє один вид продукції. Постійні витрати за рік становлять 160000 грн. Відпускна ціна одиниці продукції (без ПДВ) – 20 грн, змінні витрати – 8 грн. Попит на продукцію стабільний. Планується обсяг продажів 18000 одиниць.

Завдання:

1. Визначити критичний обсяг виробництва.
2. Визначити кількість одиниць продукції, реалізація яких забезпечить отримання чистого прибутку в розмірі 40 тис.грн.
3. Визначити розмір прибутку при зменшенні змінних витрат на 5% і збільшенні постійних витрат на 12 тис. грн (плановий обсяг продажу не зміниться).
4. Визначити ціну, яку необхідно встановити, щоб отримати прибуток у розмірі 70 тис. грн при запланованому обсягу продажу.
5. Визначити додатковий обсяг продажу, необхідний для покриття додаткових постійних витрат у сумі 20 тис.грн.

ТЕМА 12. Планування і контроль оновлення продукції

Нова продукція (новий вид продукції) - виріб, що виготовляється вперше, також модернізований виріб, що отримав нову якісну характеристику.

Трудомісткість - показник, що характеризує витрати робочого часу на виробництво певної споживної вартості або на виконання конкретної технологічної операції.

Економічна ефективність — досягнення найбільших результатів за найменших затрат живої та уречевленої праці.

Технологічний процес — частина виробничого процесу, сукупність технологічних операцій, які виконуються планомірно й послідовно в часі й просторі над однорідними або аналогічними предметами, у результаті яких змінюється агрегатний стан, місце розташування чи властивості предмета праці, що має закінчений за виробничим призначенням характер.

Технологічна собівартість — це сума витрат на здійснення технологічного процесу виготовлення продукції, за винятком витрат на купувальні деталі і вузли.

Витрати — зменшення обсягу матеріальних цінностей, коштів тощо, які відбуваються в процесі свідомої людської діяльності; зменшення певних ресурсів у фізичних процесах.

Кошторис — затверджений у встановленому порядку або прийнятий належним чином фінансово-плановий документ, який містить відповідні статті і суми витрат коштів на утримання органів державної влади, установ та організацій; на виробничу діяльність, капітальне будівництво тощо.

Калькуляція — це обчислення собівартості одиниці продукції, виконаних робіт та послуг, а також заготівельної собівартості матеріальних цінностей та засобів виробництва за елементами витрат.

Сітьове планування й управління (СПУ) - це сукупність розрахункових методів, організаційних і контрольних заходів щодо планування й управління комплексом робіт за допомогою сітьового графіка (сітьової моделі).

Об'ємно-календарне планування підготовки виробництва – це доведення до підрозділів і безпосередніх виконавців тематики та номенклатури робіт з підготовки виробництва, проведення необхідних розрахунків з обсягу робіт, складання графіків виконання останніх.

Прибуток — сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Контрольні запитання:

1. Що таке графік Ганта ?
2. Стадії технічної підготовки виробництва нової продукції, і який їх зміст?
3. Як визначається економічна ефективність освоєння нової продукції.
4. Що таке життєвий цикл продукції, який його склад і структура?

5. Які основні завдання підготовки виробництва нової продукції у сучасних умовах господарювання?
6. Яким є економічне обґрунтування освоєння нової продукції на етапі проектування?
7. Як здійснюється обґрунтування оптимального варіанта технологічного процесу та визначення критичної програми випуску продукції?
8. Поясніть сутність терміну “нова продукція”.
9. Порядок планування витрат на підготовку та освоєння виробництва нової продукції.
10. Що таке критичний шлях на сіткових графіках та які є види шляхів у сіткових моделях?
11. Як здійснюється обчислення трудомісткості окремих циклів робіт та тривалості етапів технічної підготовки виробництва нового виробу?
12. Які особливості побудови графіків зміни собівартості, якщо «криві освоєння» мають різні характеристики?
13. Визначте основні методичні підходи до оцінки економічної ефективності освоєння нової продукції.
14. Який зміст і етапи науково-технічної підготовки виробництва нової продукції?
15. Які є критерії оптимізації сіткових моделей?
16. Які закономірності зміни трудомісткості виготовлення одиниці виробу?
17. Що таке «криві освоєння»?
18. Як обчислюється трудомісткість, тривалість та вартість підготовки виробництва нової продукції?
19. Які особливості складання кошторису витрат на підготовку виробництва нової продукції?
20. Як проводиться визначення тривалості робіт, термінів настання подій, напруженості виконання окремих процесів і робіт у сітковому плануванні підготовки виробництва та освоєння нових виробів?

Тести для самоконтролю:

1. Що таке нова продукція?
 - а) вартість активів (фондів) з урахуванням зносу, що реєструється в ділових книгах;
 - б) виріб, що виготовляється вперше, також модернізований виріб, що отримав нову якісну характеристику;
 - в) різновид грошових знаків, що випускаються центральними банками.
2. У якій залежності знаходиться тривалість циклу виконання стадії робіт зі створення нової продукції із кількістю виконавців?

- а) в прямій пропорційній залежності;
- б) в оберненій пропорційній залежності;
- в) ці показники незалежні.

3. При якому методі виконання робіт тривалість циклу визначається як проста сума тривалостей окремих етапів і робіт?

- а) при послідовному методі;
- б) при паралельному методі;
- в) при паралельно-послідовному методі.

4. Який вид організаційно-технологічної моделі доцільно використовувати при календарному плануванні реалізації нескладних інноваційних проектів?

- а) матричну модель;
- б) лінійну модель Ганта;
- в) сіткову модель.

5. Який вид організаційно-технологічних моделей доцільно використовувати при ймовірнісному методі календарного планування робіт зі створення та освоєння нової продукції?

- а) матричну модель;
- б) сіткову модель;
- в) лінійну модель Ганта.

6. Події в сітковому графіку зображуються

- а) порожніми кружечками;
- б) кружечками з номерами в середині;
- в) стрілками;
- г) початковим та кінцевим номерами.

7. При побудові сіткових графіків:

- а) не повинно бути так званих замкнутих контурів;
- б) всі контури повинні бути замкнуті;
- в) номер події в кінці роботи повинен бути менший ніж на початку.

8. У сітковому графіку стрілки повинні розташовуватися

- а) зліва на право;
- б) з права на ліво;
- в) жодна відповідь не правильна.

9. В залежності від послідовності виконання робіт скільки є стадій підготовки виробництва нового виробу:

- а) одна;
- б) дві;
- в) три;
- г) чотири.

10. Протягом свого життя на ринку скільки переживає етапів продукція

- а) один;
- б) два;
- в) три;
- г) чотири.

11. До об'ємних нормативів належать::

- а) трудомісткість конструкторських, креслярських, копіювальних та інших робіт із проектування оригінальної деталі;
- б) кількість технологічних карт на одну деталь за видом обробки;
- в) трудомісткість проектування технологічного процесу й оснащення на одну оригінальну деталь тощо.

12. На графіку Ганта задачі позначаються як:

- а) кружечки;
- б) зафарбовані трикутники;
- в) зафарбовані відрізки;
- г) лінії.

13. Чисельність робітників входить до формули :

- а) тривалість циклу кожного етапу технічної підготовки виробництва у календарних днях;
- б) коефіцієнт переведення робочих днів у календарні;
- в) коефіцієнт, який враховує додатковий час на узгодження, затвердження, внесення змін у технічну документацію та ін., що не передбачені нормативами;
- г) рентабельності.

14. Повний (загальний) резерв часу роботи дорівнює:

- а) різниці між раннім початком наступної роботи та раннім закінченням даної роботи;
- б) різниці між пізнім закінченням та раннім початком роботи;
- в) різниці між пізнім та раннім закінченням роботи ;
- г) правильна відповідь відсутня.

15. Для робіт, які знаходяться на критичному шляху, повний і вільний резерви часу дорівнюють:

- а) одиниці;
- б) набувають максимального значення;
- в) нулю;
- г) можуть приймати будь-яке значення.

16. Прикладом оптимізації сіткового графіка за використанням ресурсів може бути оптимізація:

- а) за критерієм рівномірності завантаження задіяних працівників;
- б) оптимізація за часом;
- в) оптимізація за величиною фінансових ресурсів;
- г) нічого з вище переліченого.

17. Різниця між раннім і пізнім часом настання події становить:

- а) повний резерв часу роботи;
- б) вільний резерв часу роботи;
- в) резерв часу роботи;
- г) резерв шляху.

18. При здійсненні розрахунку параметрів сіткового графіка необхідно :

- а) у випадку ймовірного оцінювання тривалості робіт розрахувати за певними формулами їх очікувану тривалість;
- б) провести оптимізацію системи управління;
- в) розрахувати ранні терміни настання подій.

Задача №1.

За даними таблиці проаналізувати ступінь оновлення випуску продукції у звітному році.

Показник	План	Факт
Кількість видів продукції	50	56
У тому числі нових видів	18	15
Обсяг виробництва, тис. грн.	3500	4100
У тому числі нових видів, тис. грн.	1000	840

Задача №2.

Виробнича програма переробного підприємства становить: готова продукція – 30570 тис. грн.; товари культурно-побутового призначення і господарського вжитку – 294 тис. грн.; надано послуг – 380 тис. грн.; вартість реалізованої продукції – 182 тис. грн. Незавершене виробництво на початок року становило 115 тис. грн., на кінець року – 122 тис. грн. Залишки готової продукції на складах на початок року – 80 тис. грн., на

кінець року – 66 тис. грн. Визначити вартість валової, товарної та реалізованої продукції.

Задача №3.

Прибуток на одиницю продукції становить 150 грн., рівень рентабельності – 46 %. Визначити собівартість та реалізаційну ціну продукції.

Задача №4.

Визначити собівартість 1 ц цукрових буряків, якщо урожайність коренеплодів 350 ц/га, гички – 70 ц/га. Виробничі витрати на 1 га – 6 500 грн.

ТЕМА 13. Організаційно-технічний розвиток

Технічний розвиток виробництва - це процес формування та вдосконалення техніко-технологічної бази підприємств, що має бути постійно зорієнтованим на кінцеві результати його виробничо-господарської, комерційної чи іншої діяльності.

Організаційний розвиток – це процес використання організаційних факторів розвитку та підвищення ефективності виробництва та управління, який проявляється у вдосконаленні існуючих та застосуванні нових методів і форм організації виробництва, праці та елементів господарського механізму.

Інвестиціями є всі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, в результаті якої утворюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Планування інвестиційної діяльності – це процес розробки системи планів і планових показників із забезпечення підприємства необхідними інвестиційними ресурсами й підвищення ефективності його інвестиційної діяльності в майбутньому.

Дисконтування – це обчислення поточної вартості (сьогоднішньої цінності) доходу, який може бути отриманий в майбутньому періоді.

Ануїтет— це рівновеликі платежі або надходження, здійснювані за рівні проміжки часу протягом певного періоду.

Індекс рентабельності — відношення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків до початкової вартості інвестиції. Цей коефіцієнт використовується як засіб розміщення проектів за спадаючою їх привабливістю.

Період окупності інвестицій — це кількість років, потрібних для покриття всіх витрат на інвестиційний проект.

Середня ставка доходу — це простий бухгалтерський засіб, який показує прибутковість проекту. Суть методу полягає в порівнянні чистих доходів з початковою вартістю проекту. Для цього суму всіх майбутніх чистих доходів ділять на суму середніх інвестицій.

Внутрішня ставка доходу визначається як ставка, що врівноважує початкову інвестицію з теперішньою вартістю майбутнього грошового потоку. Іншими словами,

це ставка дисконту, за якої теперішня вартість грошових потоків дорівнює початковій інвестиції, а чиста теперішня вартість майбутніх грошових потоків — нулю.

Контрольні запитання:

1. У чому полягають завдання та зміст плану організаційного і технічного розвитку підприємства ?
2. Які існують види показників в системі плану організаційно-технічного розвитку підприємства?
3. Які є етапи процесу планування організаційно-технічного розвитку та їх коротка характеристика?
4. Які форми інвестицій розрізняють?
5. Що передбачає оперативне планування?
6. Що характеризує індекс рентабельності?
7. Які показники характеризують ефективність інвестицій?
8. Яка сутність техніко-економічного рівня виробництва?
9. Які основні фактори технічного рівня виробництва?
10. Які основні етапи технічного й організаційного розвитку?
11. Які є методичні підходи до оцінки інноваційних проєктів?
12. Які методи використовуються для розробки науково-технічних прогнозів?
13. У чому полягають завдання та які принципи планування інновацій?
14. Якими коефіцієнтами визначають рівень підготовки виробництва?
15. Які Вам відомі показники, що застосовуються для визначення ефективності реалізації технічно-організаційних заходів?
16. Охарактеризуйте співвідношення між поняттями «інновація», «технологічний розвиток», «організаційний розвиток».
17. Поясніть поняття «організаційний рівень виробництва», сутність і фактори, що його визначають?

Тести для самоконтролю:

1. Основними завданнями плану організаційно-технічного розвитку є:
 - а) підвищення технічного рівня, організації виробництва і праці внаслідок розроблення і втілення в практичну діяльність підприємств ефективних організаційно-технічних заходів та інвестиційних проєктів;
 - б) забезпечення прискорення впровадження новітніх досягнень науки і техніки, передового вітчизняного та зарубіжного досвіду;
 - в) виявлення та використання внутрішніх резервів підприємства;
 - г) всі відповіді вірні.
2. Види в системі показників організаційно-технічного рівня виробництва:
 - а) які оцінюють технічний рівень;

- б) які оцінюють рівень організації виробництва
- в) абсолютні, показники ефективності виробництва;
- г) всі відповіді вірні.

3. Виділяють такі форми інвестицій:

- а) некомерційні, меркантильні;
- б) стратегічні, меркантильні;
- в) комерційні, немеркантильні;
- г) асоційовані, стратегічні;

4. За регіональною ознакою розрізняють такі інвестиції:

- а) приватні, державні;
- б) внутрішні, іноземні;
- в) приватні, спільні;
- г) іноземні, державні.

5. Виділяють такі види планування інвестиційної діяльності:

- а) тактичне;
- б) стратегічне, оперативне;
- в) поточне;
- г) варіанти а) і б).

6. Метою асоційованої форми інвестицій є:

- а) отримання певного соціального ефекту;
- б) досягнення пріоритетів стратегічного характеру;
- в) отримання прибутку;
- г) правильної відповіді не має.

7. Що являє собою ануїтет:

- а) рівновеликі платежі;
- б) платежі, що здійснюються протягом певного періоду в довільних розмірах;
- в) рівновеликі платежі, які здійснюються за однакові проміжки часу протягом даного періоду;
- г) платежі, за фактичні дні користування кредитними коштами.

8. Які методи відносяться до так званих динамічних методів обчислення інвестицій:

- а) метод дисконтованого періоду окупності;
- б) метод чистої дисконтованої вартості;
- в) метод внутрішньої норми прибутковості;
- г) всі відповіді вірні.

9. Організаційний розвиток — це:

а) це процес формування та вдосконалення техніко-технологічної бази підприємств, що має бути постійно зорієнтованим на кінцеві результати його виробничо-господарської, комерційної чи іншої діяльності.

б) це процес використання організаційних факторів розвитку та підвищення ефективності виробництва та управління, який проявляється у вдосконаленні існуючих та застосуванні нових методів і форм організації виробництва, праці та елементів господарського механізму.

в) це процес розробки системи планів і планових показників із забезпечення підприємства необхідними інвестиційними ресурсами й підвищення ефективності його інвестиційної діяльності в майбутньому.

г) це процес обчислення поточної вартості (сьогоднішньої цінності) доходу, який може бути отриманий в майбутньому періоді.

10. До якої групи системи показників організаційно-технічного рівня відносяться продуктивність праці, фондівіддача, матеріалівіддача, часткова трудомісткість і капіталомісткість продукції:

а) показники, що оцінюють рівень організації виробництва;

б) показники, які характеризують технічний рівень виробництва;

в) показники ефективності виробництва;

г) абсолютні показники.

11. Інтегральний ефект – це:

а) різниця результатів та витрат на реалізацію техніко-організаційного заходу за розрахунковий період приведених до одного року (як правило, початкового), тобто з урахуванням дисконтування результатів та витрат;

б) це співвідношення приведених доходів до приведених на цю ж дату інноваційних витрат;

в) являє собою ту норму дисконту, при якій доходи, які дисконтуються за певний проміжок часу дорівнюють інноваційним вкладенням;

г) це різниця між теперішньою вартістю майбутніх грошових надходжень та вартістю початкової інвестиції.

12. Отримання соціального ефекту є метою:

а) меркантильної форми інвестицій;

б) асоційованої форми інвестицій;

в) стратегічної форми інвестицій;

г) некомерційної форми інвестицій;

13. Які показники відносяться до показників, що оцінюють рівень організації виробництва згідно системи організаційно-технічного рівня виробництва?

- а) коефіцієнт використання виробничої потужності, показник рівня використання технічних параметрів технологічного устаткування;
- б) коефіцієнт електро-озброєння одного робітника (працівника), автоматизації виробництва;
- в) показник витрат на управління та їхня економія, строк окупності витрат;
- г) тривалість виробничого циклу; трудомісткість виготовлення продукції; середній розряд робіт.

14. Змістом організаційно-технічного розвитку підприємства є?

- а) тільки чинники підвищення ефективності виробництва;
- б) виступає лише як складова, що веде до забезпечення створених технічно-потенційних можливостей трудових та виробничих процесів;
- в) розглядається як певний сукупний процес, де технічний розвиток являє собою чинники підвищення ефективності виробництва, а організаційний – є складовою, що веде до забезпечення створених технічно-потенційних можливостей трудових та виробничих процесів;
- г) виявлення та використання внутрішніх резервів підприємства.

15. Вимоги, яким повинен відповідати інтегральний показник організаційно-технічного рівня і розвитку підприємства:

- а) відображати якісні зрушення, що характеризують технічний, організаційний, економічний та соціальний розвиток підприємства;
- б) інтегрувати різні напрямки діяльності та розвитку підприємства;
- в) мати кількісне вираження у вигляді відносної величини;
- г) всі відповіді вірні.

16. Скільки етапів процесу планування організаційно-технічного розвитку існує:

- а) п'ять;
- б) чотири;
- в) три;
- г) два.

17. За характером участі в інвестуванні розрізняють такі інвестиції:

- а) фінансові, реальні;
- б) без ризикові, високо ризикові;
- в) прямі, портфельні;
- г) внутрішні. іноземні.

18. На який період здійснюються короткострокові інвестиції:

- а) більше 1 року;
- б) до півроку;

- в) до 1 місяця;
- г) до 1 року.

19. Що відбувається на четвертому етапі при розробці плану організаційно-технічного розвитку?

- а) виконання економічних та інженерних розрахунків, розгляд пропозицій працівників щодо розвитку виробництва;
- б) визначення провідних задач підприємства, аналіз показників економічної ефективності та рівня організаційного й технічного виробництва;
- в) формування проекту плану по організаційно-технічному розвитку підприємства та його підрозділів і здійснення оптимізації цього проекту;
- г) вдосконалення продукції підприємства та технологій виробництва, застосування досягнень НТП задля автоматизації виробництва.

20. Що має на увазі планування інвестиційної діяльності:

- а) процес розробки планових показників та системи планів;
- б) процес використання організаційних факторів розвитку та підвищення ефективності виробництва та управління;
- в) процес формування та вдосконалення техніко-технологічної бази підприємств;
- г) процес визначення прибутковості об'єкта інвестицій.

21. Дисконтування — це:

- а) це обчислення поточної вартості (сьогоднішньої цінності) доходу, який може бути отриманий в майбутньому періоді;
- б) розрахункова операція, за допомогою якої банк за дорученням свого клієнта і на підставі розрахункових документів отримує належні йому грошові суми з наступним зарахуванням цих сум на рахунки клієнта;
- в) продовження терміну дії договору, угоди, позики і т.д.;
- г) діяльність, яка включає в себе виконання авторизації, моніторинг, збір, обробку, зберігання й надання членам платіжної системи та розрахунковому банку платіжних повідомлень за операціями з платіжними картками.

22. Як часто проводиться оцінка організаційно-технічного рівня підприємств:

- а) раз на один або кілька років;
- б) раз на п'ять років;
- в) кожен рік;
- г) кожні півроку.

23. Що показує індекс рентабельності:

- а) різницю між результатами інвестицій та витратами на їх реалізацію;
- б) рівень доходів на одиницю витрат;

- в) кількість років, яка потрібна для того, аби покрити всі витрати на інвестиційний проект;
- г) рівень середньомісячних витрат підприємства.

24. Які показники відносяться до абсолютних згідно системи організаційно-технічного рівня виробництва?

- а) відсоток прогресивного устаткування, віковий склад устаткування;
- б) коефіцієнт використання виробничої потужності, рівень використання технічних параметрів технологічного устаткування;
- в) продуктивність праці, матеріаловіддача, рентабельність;
- г) тривалість виробничого циклу; трудомісткість виготовлення продукції; середній розряд робіт.

25. Який вид інвестиційного планування передбачає визначення мети та завдань, оцінку інвестиційних потреб та можливостей підприємства, підготовку стратегічного плану та організацію реалізації інвестиційної стратегії?

- а) тактичне;
- б) оперативне;
- в) стратегічне;
- г) поточне.

26. Основна мета інвестиційного проекту:

- а) максимізація обсягу продукції, що випускається;
- б) мінімізація витрат на споживання ресурсів;
- в) технічна ефективність проекту, що забезпечує вихід на ринок із якісною (конкурентоздатною) продукцією;
- г) максимізація прибутку.

27. Один із найбільш часто вживаних показників оцінки ефективності капітальних вкладень, використовують тоді, коли немає впевненості у тому, що організаційно-технічні заходи, інновації будуть реалізовані:

- а) показник норми рентабельності;
- б) показник періоду окупності;
- в) показник індексу рентабельності;
- г) показник інтегрального ефекту.

28. Для кількісної оцінки ризику використовується показник:

- а) строк окупності;
- б) коефіцієнт трансформації;
- в) точка беззбитковості;
- г) середньоквадратичне відхилення.

29. Господарські операції, які передбачають внесення коштів або майна в статутний капітал (фонд) юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою. Це характеристика:

- а) реальних інвестицій;
- б) портфельних інвестицій;
- в) прямих інвестицій;
- г) без ризикових інвестицій.

30. Визначення майбутньої величини поточної суми через деякий проміжок часу, виходячи із заданої відсоткової ставки здійснюється за допомогою:

- а) дисконтування;
- б) нарощення;
- в) ануїтету;
- г) кредитування.

Задача №1.

Підприємство вирішило вкласти вільні кошти в розмірі 20 тис. грн строком на 3 роки. Є три альтернативних варіанти вкладень:

- 1) кошти вносять на депозитний рахунок банку із щорічним нарахуванням складних відсотків за ставкою 21%;
- 2) щорічне нарахування 25% за простим відсотком;
- 3) щомісячне нарахування складних відсотків за ставкою 18% річних.

Необхідно, не враховуючи рівень ризику, визначити найкращий варіант вкладення коштів.

Задача №2.

Підприємство в останній день кожного місяця перераховує 500000 грн. на депозитний рахунок, а щомісячна ставка відсотка складає 5 %. Розрахуємо майбутню вартість квартального ануїтету, враховуючи, що в момент надходження коштів відсоток не нараховується, а в інші місяці кварталу він нараховується за формулою майбутньої вартості.

Задача №3.

Визначити річний економічний ефект у виробника мультіварок нової покращеної моделі та строк окупності додаткових капітальних вкладень за даними таблиці 2.13. Коефіцієнт економічної ефективності додаткових капітальних вкладень складає 0,15. н Е

Таблиця 2.13 – Вихідні дані

Показники	Стара модель	Покращена модель
Річний випуск, тис. шт.	700	700
Додаткові капіталовкладення, пов'язані із освоєнням виробництва нової моделі, тис. грн.	-	400
Собівартість мультиварки, грн.	865	1105
Роздрібна ціна мультиварки, грн.	980	1225

Задача №4.

Початкові інвестиції становлять 120 000 грн. Передбачається у наступні 4 роки отримати такі чисті доходи:

1-й рік — 12 000 грн.;

2-й рік — 15 000 грн.;

3-й рік — 20 000 грн.;

4-й рік — 25 000 грн.

Визначити середню ставку доходу.

Задача №5.

Підприємство «Пронто» планує купити нове обладнання вартістю 350 000 грн. При цьому воно продає старе за 127 000 грн. Старе обладнання було придбане 2 роки тому за 180 000 грн. При купівлі нового обладнання необхідно додатково заплатити 250 грн. за доставку та 1280 грн. за монтаж (табл. 5.2). Визначити початкову вартість проекту, якщо ставка оподаткування прибутку — 30 %, норма амортизаційних відрахувань — 25 % річних.

Задача №6.

Фірмі необхідно нагромадити 2 млн грн. для придбання через 10 років будівлі під офіс. Найбезпечнішим способом нагромадження є придбання серій безризикових державних цінних паперів, що генерують річний дохід за ставкою 8 % річних з нарахуванням процентів кожні півроку. Яким має бути початковий внесок фірми?

ТЕМА 14. Бізнес планування

Бізнес-план - це техніко-економічне обґрунтування діяльності підприємств у ринкових умовах, програма його діяльності; він характеризує модель підприємства в майбутньому. Він складається для діючого підприємства, нового виду діяльності або продукції, для нового підприємства. Він потрібен керівникові фірми, акціонерам, інвесторам. Бізнес-план частіше складається на рік, два роки, зрідка на більший період.

Бізнес-план - це комплексний плановий документ підприємницької діяльності, в якому передбачені заходи, спрямовані на реалізацію підприємницької ідеї і одержання прибутку.

Організаційний план являє собою розділ бізнес-плану. Він дає характеристику рівня управління фірмою, кваліфікації та досвіду роботи підприємця і персоналу.

Контрольні запитання:

1. Поясніть особливості бізнес-планування?
2. Які основні розділи бізнес-плану? Чи можна вважати їх уніфікованими? Що і як саме впливає на зміст і структуру бізнес-плану та на вибір методики його розроблення?
3. Які мета й завдання підготовки документів, що належать до елементів стандартного оформлення власне бізнес-плану (анотація, титульний аркуш тощо)?
4. Поясніть послідовність формування фінансового плану та врахування ризиків у бізнесі?
5. Як оцінюють середовище для бізнесу?
6. Яка спрямованість бізнес-плану? Основні групи бізнес-проектів і різновиди бізнес-планів.
7. Якою є методична основа планування обсягу виробництва продукції?
8. Як обґрунтовують необхідне ресурсне забезпечення?
9. Яка загальна процедура бізнес-плану, логіка взаємозв'язків і послідовність етапів?
10. Склад і послідовність формування плану маркетингу в бізнес-плані.
11. Обґрунтування майбутнього обсягу продажу з урахуванням еластичності попиту на продукцію.

Тести для самоконтролю:

1. Бізнес-план — це:
 - а) план виробництва та реалізації продукції в ринкових умовах;
 - б) план економічного та соціального розвитку підприємства;
 - в) техніко-економічне обґрунтування діяльності підприємства в ринкових умовах у плановому періоді як модель підприємства в майбутньому.
2. Бізнес-план – це...
 - а) обов'язковий письмовий документ, що визначає ділові можливості та перспективи подальшого розвитку, а також роз'яснює, як ці можливості можуть бути реалізовані наявною командою;
 - б) необов'язковий письмовий документ, що визначає ділові можливості та перспективи подальшого розвитку, а також роз'яснює, як ці можливості можуть бути реалізовані наявною командою;

в) обов'язковий усний договір, що визначає ділові можливості та перспективи подальшого розвитку, а також роз'яснює, як ці можливості можуть бути реалізовані наявною командою.

3. На який термін зазвичай складається бізнес-план?

- а) на декілька місяців;
- б) на більше 20 років;
- в) на 1-3 роки;

4. Концепція, яку можна використовувати для отримання фінансової вигоди, яка, як правило, орієнтована на товар або послугу, яку можна запропонувати за гроші – це...

- а) бізнес-модель
- б) бізнес-ідея
- в) бізнес-план
- г) бізнес-інкубатор

5. Бізнес-план :

а) відображає обсяги надходжень і спрямування коштів у планованому році з метою забезпечення потреб діяльності та розвитку підприємства, виконання його зобов'язань, включаючи зобов'язання щодо сплати податків та обов'язкових платежів;

б) це вид документа, в якому подаються короткі відомості про навчання, трудову діяльність та професійні успіхи й досягнення особи, яка його складає;

в) це так звана модель підприємства економічно та технічно підтверджена для діяльності підприємства в умовах ринку;

г) це метод стратегічного планування , який виявляє внутрішні і зовнішні фактори середовища і розділяє їх на 4 типи.

6. Бізнес-план складається, якщо:

- а) створюється нове підприємство (фірма);
- б) звужується коло конкурентів на ринку;
- в) підприємство переходить на випуск нової продукції;
- г) підприємство збільшує чи зменшує кількість робочих місць.

7. Наведіть головні розділи бізнес-плану:

а) план виробництва продукції підприємством, його цехами, графіки виробництва, терміни поставок продукції;

б) характеристика бізнесу, план маркетингу, план виробництва інвестицій та інновацій, матеріально-технічного забезпечення, персоналу, витрат виробництва, прибутків, фінансовий та юридичний плани:

в) план технічного розвитку та інвестицій, технічної підготовки виробництва та інновацій, основні типи орієнтирів — ідеали, мета, цілі.

8. Робота над бізнес-планом проходить у три стадії:

- а) підйом, розвиток, спад
- б) початкова, підготовча, основна.
- в) зародження, розквіт, занепад.
- г) початкова, розвиток, основна.

9. З якою метою розробляється бізнес-план?

- а) надання інформації в статистичні органи;
- б) моделювання системи управління фірмою;
- в) залучення інвестицій; обґрунтування інноваційних проєктів.

10. Елементи складання бізнес-плану:

- а) оформлення;
- б) заключення;
- в) розвиток;
- г) стимулювання.

11. З якого розділу, зазвичай, починається бізнес-план?

- а) організаційний план;
- б) резюме;
- в) план маркетингу та збуту;
- г) фінансовий план.

12. Що не є завданням бізнес-плану:

- а) розрахунок очікуваних фінансових результатів діяльності;
- б) запровадження технічних, організаційних та інших нововведень;
- в) підбір працівників, спроможних реалізувати даний план.

13. Що не є розділом бізнес-плану:

- а) ринок та маркетингова стратегія;
- б) виробництво та експлуатація;
- в) соціальна стратегія;
- г) фінанси.

14. Виробнича інформація необхідна для:

- а) визначення виробничої потужності підприємства на конкретну дату
- б) вивчення технології виробництва даної продукції;
- в) визначення потреби у фінансових ресурсах;
- г) вивчення потреби в працівниках.

15. Мета існування підприємства, яка має бути досягнута у плановому періоді, називається:

- а) організаційно - підготовча стадія підприємства
- б) ціллю діяльності підприємства;
- в) місією підприємства;
- г) всі варіанти вірні.

Задача №1.

Обчислити річний економічний ефект від виробництва мінеральних добрив підвищеної якості. Відомо, що підприємством "Аска" щороку випускатиметься 15 тис. т калійних добрив підвищеної якості. Прибуток від реалізації 1 т цих добрив становитиме 85 грн. замість 60 грн. до підвищення якості. Додаткові капіталовкладення на реалізацію заходу з підвищення якості калійних добрив дорівнюють 3 млн грн. Нормативний коефіцієнт прибутковості інвестицій $E_n = 0,12$.

Задача №2.

Дільниця токарних напівавтоматів має (n) верстатів. Машинний час на обробку однієї деталі - (t_m) хв., час зайнятості робітника - (t_3) хв. Коефіцієнт зайнятості робітника не повинен перевищувати - (k_3) . Змінний фонд часу одиниці устаткування дорівнює 480 (T_{zm}) хв. Необхідно організувати багатостатне обслуговування на дільниці за мінімальної кількості робітників.

Передбачаються такі варіанти обслуговування:

- 1) $n_1 = A$ верстатам; 2) $n_2 = B$ верстатам; 3) бригада з двох робітників обслуговує n_3 верстатів, $n_3 = C$ верстатам.

Таблиця 2.14.1 – Вихідні дані

n(шт)	N _{зм(деталей)}	t _{m(хв)}	t _{3(хв)}	k ₃	Варіанти обслуговування		
					A	B	C
30	2290	4,8	1,4	0,75	6	5	7

Задача №3.

Новий пристрій для вимірювання електрофізичних параметрів напівпровідникових приладів порівняно з попередньою моделлю потребує більших витрат при виготовленні, але характеризується вищими показниками якості. За наведеними у таблиці даними обчислити річний економічний ефект від виробництва нового пристрою.

Таблиця 2.14.2 – Вихідні дані

Показник	Пристрій	
	базовий	новий
Річний обсяг виробництва пристроїв, шт.	50	50
Повна собівартість пристрою, грн.	8000	10 000
Капіталовкладення, тис. грн.	60	90
Річна продуктивність пристрою, тис. вимірів	100	200
Термін служби пристрою, років	5	10
Річні експлуатаційні витрати споживача, грн.	3000	1500
Супутні капіталовкладення споживача, грн.	200	500
Нормативний коефіцієнт прибутковості інвестицій E_n	0,15	0,15

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Методичне забезпечення:

1. Планування і контроль на підприємстві. Методичні вказівки до виконання розрахункової роботи для здобувачів вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки” спеціальності 051 “Економіка” всіх форм навчання. / Хоменко І.О., Поленкова М.В., Бабаченко Л.В. – Чернігів: ЧНТУ, 2020. – 28 с.

2. Хоменко І.О., Поленкова М.В., Бабаченко Л.В. Планування і контроль на підприємстві. Методичні вказівки до практичних занять для студентів за напрямами підготовки для студентів за спеціальністю 051 “Економіка” спеціалізації “Економіка підприємства” денної форм навчання. Чернігів: ЧНТУ, 2018. – 30 с.

3. Планування діяльності підприємств. Методичні вказівки до виконання курсової роботи для здобувачів вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань 07 “Управління та адміністрування” спеціальності 073 “Менеджмент” освітньої програми “Менеджмент креативних індустрій та соціальних інновацій” денної форми навчання / Хоменко І.О., Самко О.О., Бабаченко Л.В. – Чернігів: ЧНТУ, 2020. – 36 с.

4. Маркетингова політика розподілення. Методичні вказівки до практичних занять для здобувачів вищої освіти денної форм навчання спеціальності 075 «Маркетинг» / Вербицька А. В., Бабаченко Л.В., Забаштанська Т. В., Хоменко І.О. – Чернігів: ЧНТУ, 2020. – 30 с.

Базова

1. Методичні рекомендації з формування собівартості перевезень (робіт, послуг) на транспорті (Наказ Міністра транспорту України від 5 лютого 2002 р. №65).

2. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості робіт (послуг) на підприємствах і в організаціях житлово-комунального господарства (Наказ Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 6 березня 2002 року №47).

3. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торговельній діяльності (Наказ Міністерства економіки та питань Європейської інтеграції України від 22 травня 2002 року №145).

4. Методичні рекомендації з формування собівартості (робіт, послуг) (наказ Державного комітету промислової політики України від 2 лютого 2001 року №47).

5. Михайленко О. Ф. Планування та контроль на підприємстві : навч. посіб. - К. : КНЕУ, 2018. - 464 с.

6. Петров В. М. П 30 Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК: навч. посібник / В. М. Петров / Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: Майдан, 2016. – 362 с.

7. Біла О.Г. Фінансове планування і прогнозування : Навч.-метод. посіб. для самостійного вивч. дисципліни / О.Г. Біла. – Укоопспілка. Львів. комерц. акад., 2016. – 103 с.
8. Костецька Н. І. Систематизація принципів планування діяльності підприємства. Причорноморські економічні студії. 2016. Випуск 12. Ч. 1. С. 143–147.
9. Костецька Н.І. Передумови впровадження системи планування діяльності підприємств. Сталій розвиток економіки. 2019. № 2(43). С. 78–84.
10. What to Do When Things Go Wrong, A Five-Step Guide to Planning for and Surviving the Inevitable—And Coming Out Ahead, [Frank Supovitz](#), 2019
11. Successful Business Plan "Secrets & Strategies", Rhonda Abrams, 2019

Допоміжна

1. Тушева Л. В., Хохлов М. П., Петрова І. М. Роль фінансового планування у сучасних умовах господарювання. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 23.
1. Кравчук Р.С. Економіка підприємства: методичні вказівки для виконання розрахункових робіт. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ. 2018. 47 с.
2. Кузьмин В.М. Економіка підприємства та управлінська економіка: методичні вказівки для сам. вивчення дисципліни. Івано-Франківськ. ІФНТУНГ. 2018. 190 с.
3. Кузьмин, В.М. Економіка підприємства та управлінська економіка: практикум. Івано-Франківськ. ІФНТУНГ. 2019. 51 с.
4. Кулик Т.П. Організація, планування і управління виробництвом: навч. посіб. Івано-Франківськ. ІФНТУНГ. 2019. 232 с.
5. Перезовова І.В., Даляк Н.А. Управління витратами в підприємстві: методичні вказівки для сам. та дист. вивч. дисц. ІваноФранківськ : ІФНТУНГ. 2019. 32 с.
6. Федорович І.В., Кравчук Р.С. Організація і планування виробничокомерційної діяльності: методичні вказівки для виконання розрахункових робіт. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ. 2019. 33 с.
7. Строченко, Н. І. Планування і контроль на підприємстві [Текст] : навч. посіб. для студентів екон. напряму підгот. ден. та заоч. форм навчання освіт.-кваліфікац. рівня "Бакалавр" / Н. Строченко, І. Коблянська. - Суми : Сум. нац. аграр. ун-т, 2015. - 271 с.
8. Економіка підприємства: навч. посіб., практикум / Я.С. Витвицький, У.Я. Витвицька, Н.О. Гавадзин, Р.Р. Зелінський ; В.П. Петренко. ІваноФранківськ : ІФНТУНГ. 2016. 306 с.
9. Горпинич О.В. Тлумачний українсько-англійський словник економічних термінів і термінологічних словосполучень : довід посіб. М-во освіти і науки України. Нац. гірн. ун-т. Д. : НГУ. 2016. 74 с.
10. Планування і контроль на підприємстві: практикум / Б.В. Гречаник, Ю.В. Буй, І.В. Мельничук, М.Д. Федишин. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ. 2016. 207 с.
11. Шаповал В.А., Горпинич О.В. Економіка гірничого підприємства: навч. посіб. М-во освіти і науки України. Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ. 2017. 204 с.

12. Хромушина Л. А. Особливості фінансового планування діяльності підприємств малого бізнесу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 23.
13. Improving Forecasts with Integrated Business Planning "From Short-Term to Long-Term Demand Planning Enabled by SAP IBP", Ganesh Sankaran, Federico Sasso, Robert Kerczynski, Alessandro Chiaraviglio, 2019.
14. Волинець Л.М., Хоменко І.О., Халацька І.І., Нагорний П.В., Сопецько О.Ю. Зовнішньоекономічна безпека підприємств України в умовах інтеграції логістичних ланцюгів поставок. Вісник НТУ. К.: НТУ, 2022. Серія «Економічні науки». Випуск 2 (52), 2022. С.57-64.
15. Хоменко І.О., Волинець Л.М., Халацька І.І., Божок Ю.О., Пенківська К.С. Формування системи управління ризиками в логістичній діяльності підприємств. Вісник НТУ. К.: НТУ, 2021. Серія «Економічні науки». Випуск 2 (49), 2021. С.22-31.
16. Khomenko I. O., Sadchykova I.V., Krasnyanska Y.V. Current approaches to the analysis of the borrowers (creditworthiness ukrainian and world experience). Economics. Ecology. Socium. Odessa, 2019. Vol. 3, No.1. P. 48-55.

Інформаційні ресурси

1. www.nau.kiev.ua - Нормативні акти України
2. www.me.gov.ua - Міністерство економіки України
3. www.ukrstat.gov.ua - Державний комітет статистики України
4. www.lawukraine.com - База українського законодавства в Інтернет
5. www.nbuv.gov.ua - Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
6. www.alpha.rada.kiev.ua - Національна парламентська бібліотека
7. www.library.if.ua - Національна бібліотека наукових видань
8. www.lib.academy.sumy.ua - Бібліотека банківської справи
9. www.lib.com.ua - Електронна бібліотека
10. Наукова бібліотека Національного університету «Чернігівська політехніка». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library2.stu.cn.ua/>.
11. Електронний архів Національного університету «Чернігівська політехніка». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.stu.cn.ua/>
12. Сайт дистанційного навчання Національного університету «Чернігівська політехніка». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eln.stu.cn.ua/login/index.php>.